

Een bloemlezing uit ons archief

Deze artikelen zijn eerder, in een min of meer gewijzigde vorm, verschenen in het parochieblad.

Gebruik fiets door pastoor

Op 16 december 1912 stuurt monseigneur W. van der Ven, bisschop van 's Hertogenbosch, een brief aan pastoor J.M. Rovers te Groesbeek waarin hem toestemming wordt gegeven een fiets te gebruiken, zodat Zijne Eerwaarde zich wat vlotter kan verplaatsen om zijn parochianen te bezoeken. De toestemming gold ook voor de kapelaans Van der Made en Van den Oord en voor de rector J. van der Ven.

Verplaatsen we ons eens even naar die tijd. Er waren in 1912 natuurlijk nog geen scooters, maar was dat wel het geval, dan zou onze pastor bij de bisschop met zwaarwegende argumenten hebben moeten komen om 's zomers met z'n Vespa te mogen rondtuffen!

Aan het gebruik van de fiets waren destijds wel voorwaarden verbonden: er mocht alleen in het dekenaat Nijmegen gefietst worden en nooit in eene stad, welke ook, dus niet op de fiets naar de deken. Er mocht ook niet gefietst worden in gezelschap van dames, of zoals de bisschop het omschrijft personen alternis sexus. De brief eindigt met de opmerking dat bij overtreding van de condities en bij misbruik de gegeven toestemming weer ingetrokken zou worden.

Bouw kerk 1832

Het oudste archiefstuk dat de parochie heeft is van 1818 (1819?); het is een begroting voor het bouwen van een kerk met pastorie. Het archiefstuk wordt genoemd in "Een brok Kerkgeschiedenis van Groesbeek" van de heer C. A. Luyben. Hij beschrijft uitvoerig de tragiek van de bouwpastoor uit die tijd, de in 1808 in Groesbeek benoemde pastoor J.A. van Mook. Vanaf het begin heeft pastoor Van Mook zich beijverd om de oude 'kerkschuur' te kunnen vervangen en daarvoor in de plaats een waardig kerkgebouw te stichten.

In 1815 nemen de plannen vastere vorm aan. Er wordt een verzoek gericht aan de koning en als er na drie jaar nog geen antwoord is gaat er een tweede verzoek de deur uit. Aan dit verzoek wordt de begroting van het kerkgebouw en pastoorswoning toegevoegd. Het totaal bedrag komt uit op

Begroting van het kerkgebouw en pastorie te Groesbeek Normale Calcularische Begroting te Groesbeek, in het jaer 1815 Stichting van de kerk Aan de koning te steden	
Voor de bouw	1200.00
Salvo de Cement	900.00
Salvo de	300.00
Salvo de	280.00
Salvo de	180.00
Salvo de	1900.00
Salvo de	200.00
Salvo de	320.00
Salvo de	920.00
Salvo de	2400.00
Salvo de	110.00
Salvo de	100.00
Salvo de	1450.00
Salvo de	800.00
Salvo de	12150.00

f 12.950,--. De waarde van de oude kerkschuur en pastoorswoning wordt geschat op f 800,--, zodat er voor ruim twaalf duizend gulden een nieuwe kerk gebouwd kan worden.

In de kerkgeschiedenis van de heer Luyben lezen we verder dat de nieuwe kerk ongeveer 22 meter lang zal worden en 12 meter breed met aan weerszijden 6 ramen; de kerk zal dienen voor ruim twaalfhonderd zielen. In 1821 komt er bericht van de hoofdschout van het Rijk van Nijmegen: er wordt alleen bijstand gegeven voor de allernoodzakelijkste uitgaven en er moet dus verder bezuinigd worden. En weer verstrijken de jaren. In 1826 beklaagt pastoor Van Mook zich bij de koning dat hij al elf jaar bezig is met verzoeken en nog steeds niet kan bouwen. De kerkschuur is inmiddels geheel ongeschikt geworden voor het uitoefenen van de kerkelijke eredienst en het aantal zielen is gestegen naar ruim 1600. en dan komt eindelijk het Koninklijk besluit van 3 juni 1831 nr. 87 waarbij aan de Roomsche Catholieke Gemeente te Groesbeek een bijdrage wordt verleend van f 9.000,-- voor het bouwen van een nieuwe kerk. Maar voor pastoor Van Mook komt dit bericht te laat; hij is op 14 april 1831, ruim 61 jaar oud, overleden en de nieuwe pastoor, Joannes van Os mag het werk voltooien waarvoor zijn voorganger zich zo volledig heeft ingezet.

Storm over Groesbeek – 29 november 1836

We hebben in het archief van de parochie een concept brief van het kerkbestuur, gericht aan koning Willem I, gedateerd 26 januari 1837. Het verhaal hierbij sluit aan bij mijn artikel in het vorige Parochieblad.

Onder het pastoraat van pastoor J. van Os wordt de nieuwe kerk gebouwd. Niet lang na de voltooiing van deze bouw vertrekt hij in 1834 naar Horssen waar hij deken wordt. Joannes Schouten wordt de nieuwe pastoor van Groesbeek en mocht hij gedacht hebben geen bouwzorgen te hoeven hebben, dan merkt hij al gauw dat het tegendeel waar is.

Op 29 november 1836 wordt Groesbeek namelijk getroffen door een zeer zware storm. Het nagenoeg nieuwe kerkgebouw wordt ernstig beschadigd. Er dreigt zelfs instorting. En er is geen geld om de schade te herstellen en weer gaat er dus een smeekbede naar koning Willem I.

Een passage uit deze brief laat goed zien hoe hoog de nood is:

"Het kerkgebouw is door dien fellen storm zoodanig gehavend dat de Gemeente, niet, dan vol angst en vrees, bij eene godsoefening in hetzelfde verschijnt. Ja, velen getroosten zich, of gaan naar elders, omdat de muren door en door barsten zijn en het kapwerk noordwaarts is overgeweken zoodat het gehele plafond als verplet en verscheurd is, en de muur naar de noordzijde geheel afgeweken is tot het fundament. Ook de muur aan de zuidzijde dreigt in te storten om welkers gevaar af te wenden.."

In de brief staat verder dat de Gemeente (=parochianen) niet in staat is om het geleden verlies te herstellen. De parochianen hebben al een fantastische bijdrage geleverd bij de bouw van de kerk en pastorie enkele jaren geleden en dat

"van eene klas van menschen die voor het grootste gedeelte uit bezembinders bestaan."

Er wordt een subsidie van f 6.000,-- gevraagd en aan de brief wordt nog een verklaring gehecht ondertekend door J. van Sick, architect en de heren J. Driessen en Nillesen, resp. meester metselaar en meester timmerman. Zij geven aan wat er volgens hen allemaal gebeuren moet. De muren moeten afgebroken worden en weer opnieuw opgebouwd; hiervoor zijn minstens honderdduizend stenen nodig. Ook moet het kapwerk er gedeeltelijk, en misschien wel helemaal worden afgenomen en er moet een nieuw plafond in de kerk komen. Ze hebben alles nauwkeurig onderzocht en berekend. Voor het herstel zal minstens f 6.000,-- benodigd zijn.

Deze keer hoeft de pastoor niet zo lang op antwoord te wachten. Na een half jaar komt er al antwoord op het verzoek om subsidie. Het Koninklijk besluit dat de subsidie regelt is gedateerd 28 augustus 1837:

"Hebben goedgevonden en verstaan:

aan de R.K. Gemeente te Groesbeek, tot herstel der schade door den storm, aan haar kerkgebouw veroorzaakt, te verleen en een Rijkssubsidie van vierduizend zeshonderd Gulden (f 4.600,--) betaalbaar uit het nog beschikbare gedeelte, van het bij Ons besluit van den 13 September 1836 Nr. 16 geopende crediet voor de dienst der uitgaven van het Departement voor de zaken van de R.K. Eeredienst,"

Er moet aan wat voorwaarden voldaan worden. Zo zal er een behoorlijk bestek moeten komen. en het herstelwerk zal publiekelijk aanbesteed moeten worden.

De toegekende subsidie zal pas worden uitbetaald als de nieuw op te trekken zijmuren de vereiste hoogte hebben bereikt en de benodigde eigen middelen voor aanvulling van het tekort aanwezig zijn.

De openbare aanbesteding vindt plaats op 26 september 1837 en de Directeur Generaal voor de zaken van de Roomsche Katholieke Eeredienst stuurt op 4 november van dat jaar een brief

naar het kerkbestuur van Groesbeek met de machtiging om het herstelwerk uit te voeren. Maar dan zijn we er nog niet. Pas bij schrijven van 12 december 1837 van de Generale Directie voor de zaken van de R.K. Eeredienst wordt de subsidie van f 4.600,-- daadwerkelijk beschikbaar gesteld. Het kerkbestuur is verplicht om binnen zes maanden na afloop van de herstelwerkzaamheden een behoorlijke rekening en verantwoording af te leggen aan Gedeputeerde Staten van Gelderland.

In 'Een brok kerkgeschiedenis' van de heer Luyben lezen we tenslotte dat uit de afgelegde rekening en verantwoording blijkt dat de werkelijke kosten f 5.395,11 hebben bedragen. Na aftrek van de subsidie blijft er dus een tekort van f 795,11. Dit tekort wordt door pastoor Schouten aangevuld. Ook later, wanneer aan zijn vruchtbare loopbaan hier op aarde een einde komt, wordt de kerk in Groesbeek nog rijkelijk door pastoor Schouten bedacht. aldus de heer Luyben in zijn zeer uitvoerige geschiedschrijving. Pastoor Schouten stierf op 10 maart 1845 te Groesbeek.

Verbouwing en uitbreiding kerkgebouw in 1868

We blijven nog even de ontwikkelingen rond het kerkgebouw in Groesbeek volgen. Van de in 1834 gebouwde kerk werd destijds gezegd dat hij nooit meer te klein zou worden. Maar in de "Kerkgeschiedenis" van de heer Luyben lezen we dat de bevolkingsgroei in Groesbeek aanhoudt en dat er, door de aanleg van de spoorlijn, een verdere toename verwacht wordt.

Hoe het zij, zo'n dertig jaar ná de bouw is de kerk al te klein en er worden plannen gemaakt voor uitbreiding. Er wordt besloten om twee zijvleugels aan de kerk te bouwen; een nieuwe sacristie moet er komen en het hoofdkoor zal worden vernieuwd.

Dat kan natuurlijk niet allemaal ineens: eerst zal de zuidvleugel gebouwd worden, en later, wanneer de financiële middelen van het kerkbestuur het weer toelaten, de noordelijke vleugel.

Als men goed en wel met de bouw begonnen is komt men er achter dat een kerk met één vleugel echt geen gezicht is. Dus ook de noordelijke vleugel moet er komen. Om aan extra middelen te komen om dit te realiseren wordt er een extra collecte georganiseerd. Er gaat een brief naar Mgr. J. Zwijsen. Pastoor Rovers krijgt van de bisschop toestemming om de collecte te houden, maar wel met de volgende bemerking erbij:

'Men zal echter met dit gedeelte der kerk niet beginnen te bouwen, aldan, wanneer men zeker is, dat men dien bouw zal kunnen bekostigen.'

Maar de bisschop kende de Groesbekers blijkbaar niet goed, anders had hij die opmerking er zeker niet bij gezet. Waar het nodig is weten de Groesbekers te geven, en zo was dat ook al in 1868. Er wordt ruim f 4.000,-- bij elkaar gecollecteerd en dat was een uitzonderlijk hoog bedrag, want er heerste in Groesbeek grote armoede in die tijd. Nu kan het hele plan worden uitgevoerd.

Voordat er gebouwd kan worden en het bestek wordt goedgekeurd moeten er nog wat correcties worden aangebracht. In zijn advies van 16 mei 1868 aan de Heer Staatsraad Commissaris des Konings in Gelderland heeft Hoofdingenieur J. Ortt een aantal bemerkingen. Volgens hem heeft de architect zeker geen schoonheidsprijs verdiend. Hij schrijft hierover:

'Het mag in geene Deelee aanspraak maken op goeden smaak of sierlijkheid, doch ik moet aannemen dat de reden daarvan eensdeels zal moeten gezocht worden daarin, dat men met het aan te bouwen gedeelte in overeenstemming moet blijven met het bestaande en verder in beperktheid aan fondsen.'

Hij adviseert om voor de zuidelijke buitenmuur van de sacristie 1½ steen dikte te nemen in plaats van één steen.

Ook artikel 19 van het bestek moet worden gewijzigd. Hierin staat dat de materialen zoals dennenhout, kalk, cement, ijzeren ramen enz. door het kerkbestuur geleverd zullen worden en niet door de aannemer. Hij voorziet moeilijkheden bij de uitvoering van het werk als dit artikel niet gewijzigd wordt.

Het idee van het kerkbestuur (waarschijnlijk uit zuinigheid geboren. Om de vloeren van de zijvleugels te maken van stukken steen van de af te breken muren aangevuld met zand, vindt ook geen goedkeuring bij hoofdingenieur Ortt. 'Een bedekking met Portlands Cement zou aanbeveling verdienen', zo schrijft hij in zijn advies aan de Staatsraad.

Afgezien van zijn bouwkundige opmerkingen vindt de hoofdingenieur dat het bestek ook wat taal en stijl betreft nog wel even opnieuw bekeken mag worden voordat er aanbesteding kan plaatsvinden.

Pastoor Rovers gaat naar Arnhem om met de hoofdingenieur en de gouverneur de aanmerkingen te bespreken. Daarna, op 17 juni gaat er een brief naar de bisschop waarin hij vraagt

'..of het zonder verdere magtiging van U.D.H. de aanbesteding mag toekennen, of hoe het ten deze zich te gedragen heeft. Daar dit jaar al reeds gevorderd is, en wij gaarne nog deze zomer zouden klaar zijn met den bouw; te meer nog, daar hier thans voor de ambagtsleu zoo weinig werk is, zoo raadden ons deskundigen zoo spoedig mogelijk te beginnen, mogen wij daarom antwoord van Uwe D.H. erlangen, dan zult gij ons zeer verpligten, die zich met den meesten eerbied noemen U.D.H.:

zeer gehoorzame dienaren.

(w.g. A. Rovers voorzitter namens alle kerkmeesters).'

Mogelijk is de afkorting U.D.H. niet meer zo bekend; dat staat voor Uwe Doorluchtige Hoogwaardigheid. Zo moesten de bisschoppen destijds aangeschreven worden.

Het kerkbestuur ontvangt de brief van pastoor Rovers weer terug met eronder geschreven het antwoord van de bisschop:

'Uew. Kunt tot aanbesteding overgaan en dezelve laten afgaan mits de prijs de krachten der kerkenkas niet overschrijdt.

(w.g. J. Zwijssen

De Aartsb; Bisschop van 's Bosch.)

En zo kan nu het volledige bouwplan worden uitgevoerd: de vernieuwing van het hoofdkoor, de sacristie en de beide zijvleugels, waarmee de oppervlakte van de kerk vergroot wordt met 310 ellen.

Op 1 mei 1870 volgt de volledige rekening en verantwoording van de uitbreiding en verbouwing der kerk. De totale ontvangsten bedragen f 15.607,83. Een belangrijke bijdrage is de al eerder genoemde collecte. Er is ook een rijkssubsidie verleend van f 2.000,--. Er zijn parochianen die een biechtstoel schenken (± f 400,--). Ook Mgr. Zwijsen schenkt een bedrag voor de te bouwen kerk in Groesbeek: f 1.022,33 (inclusief rente).

Aan de uitgavenkant zien we dat de verbouwing van de kerk is uitgevoerd door aannemer N. Hoogstraten. Hij ontvangt f 9.955,-- voor het werk. Ook het loon van de opzichter wordt vermeld: f 2,-- per dag!

De kosten van 15 nieuwe gegoten ijzeren ramen bedragen f 323,16; het transport van deze ramen van Nijmegen naar Groesbeek bedraagt f 15,50 en voor het verven en beglazen van diezelfde ramen ontvangt A. Hagemans f 325,55.

De totale uitgaven bedragen f 15.417,69 en een eenvoudig rekensommetje leert ons dus dat de rekening en verantwoording afgesloten kan worden met een batig saldo van

f 190,14.

Pastoor Rovers 'geniet' niet lang meer van zijn vernieuwde Godshuis. Al vrij kort na de verbouwing, op 29 april 1871, overlijdt hij. Hij wordt opgevolgd door Petrus van Beek uit Raamsdonkveer.

Rekening en Verantwoording 1855

De jaarlijkse Rekening en Verantwoording is het belangrijkste financiële stuk van de parochie. Zoals de naam al aangeeft wordt in dit stuk verantwoording afgelegd over het financiële reilen en zeilen van de parochie. Naast de balans worden in de Rekening en Verantwoording ook alle inkomsten en uitgaven gespecificeerd. In de loop der jaren zijn de bedragen niet alleen in aantal, maar vooral ook in omvang toegenomen.

Het archief van de parochie beschikt over een flink aantal oude jaarstukken. We hebben zelfs al een registratie van ontvangsten en uitgaven over de jaren 1813 – 1817. De oudste complete Rekening en Verantwoording in ons archief betreft het jaar 1855. Een vergelijking met nu is bijna niet mogelijk. In 1855 gaat het om heel bescheiden bedragen. Het totaal van de inkomsten bedraagt f 407,93. Nu praten we over zo'n bedrag van ruim f 600.000,--, maar diezelfde verhoudingen zien we ook aan de uitgavenzijde.

Meer dan de helft van de inkomsten in 1855 bestaat uit de jaarlijkse opbrengst van het plaatsengeld (f 237,20). Met een heel jaar collecteren wordt f 85,-- ingezameld. Uit de nalatenschap van pastoor Schouten ontvangt de parochie f 25,-- en verder nog enkele incidentele inkomsten.

Aan de uitgaven-kant zien we dat de post onderhoud kerkgebouw ook in 1855 al een zware belasting voor de kerkekas vormde:

"voor eene muur met annexen langs de kerk, een zinkput en poort met metsel-, timmer- en smidswerk alsook van den leijendekker"

moest f 107,55 betaald worden; dat is ruim 25 % van de totale uitgaven! Verder staat er voor het gewone onderhoud nog zo'n f 30,-- genoteerd.

Van de kleinere uitgaven noemen we een paar posten:

brood f 18,80

wijn 46,80

wierook 3,50

bekleding in het tabernakel 9,50

4 togen voor de koorknapen 18,62

schrijfbehoeften 3,50

kosten bezorging H. Olie 12,--

ampullen van tin 1,50

gordijn voor raam zangkoor 2,10

We zien ook nog dat de orgeltrapper voor een heel jaar op de blaasbalg trappen f 10,-- ontvangt en dan hebben we de meeste uitgaven wel gehad.

De heer R. Thijssen ondertekent de Rekening en Verantwoording met de mededeling dat alles naar waarheid is opgemaakt en de bewijsstukken aan het kerkbestuur zijn aangeboden. In de vergadering van het kerkbestuur van 20 april 1856 worden de stukken goedgekeurd en ondertekend door pastoor J. Elsen en de kerkmeesters J. Wijers, J. Derks en Joh. Nas. De Deken functioneert in die tijd nog als externe accountant, want de Rekening en Verantwoording eindigt met de mededeling:

"Krachtens bijzondere magtiging van Z.D.H. (Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid) Aartsbisschop J. Zwijsen, hebben wij deze Rekening en Verantwoording onderzocht en goedgekeurd.

Groesbeek den 7 Augustus 1856
De Deken van het District Nijmegen.
was getekend J.M. FrieBELS.

BOUW NIEUWE (HUIDIGE) KERK HH. COSMAS EN DAMIANUS

In de voorgaande afleveringen over het archief van de parochie is het bouwen en verbouwen van de kerk regelmatig aan de orde geweest. Na de laatste verbouwing en uitbreiding van het kerkgebouw in 1868 blijft het een tijd rustig. Er waren twee nieuwe zijbeuken aan de kerk gebouwd. Men kon dus weer voorlopig vooruit.

Maar de katholieke geloofsgemeenschap in Groesbeek blijft gestaag groeien en telt in 1910 ongeveer 3000 parochianen. De noodzaak voor uitbreiding dient zich wederom aan. Om de bestaande kerk nog verder uit te bouwen ziet men niet meer zitten en er wordt gedacht aan een nieuw kerkgebouw.

Op 8 juni 1914 gaat er een brief naar Monseigneur W. v.d. Ven, bisschop van Den Bosch, waarin het kerkbestuur mededeelt dat het heeft besloten een nieuwe kerk en pastorie te bouwen en pas daarna te willen overgaan tot afbraak van de bestaande kerk en pastorie. De nieuwe kerk zal gebouwd worden naast de bestaande en ná voltooiing zal de oude kerk afgebroken worden. Op de plaats van de oude kerk wordt dan weer de nieuwe pastorie gebouwd.

De architect van de nieuwe kerk is de heer C. Fransen uit Roermond. De tekeningen en het bestek waren al eerder aan de bisschop voorgelegd en door het bisdom goedgekeurd, De begroting van de nieuwbouw én de afbraak wordt geraamd op f 135.000,-- als volgt te financieren:

v f 65.000,-- fondsen der kerk

v f 50.000,-- bijdrage bisdom

v f 20.000,-- op te nemen lening door kerkbestuur tegen een rente van 3½ %.

Voor het aangaan van deze lening had het kerkbestuur bij schrijven van 10 december 1912 reeds goedkeuring gekregen van het bisdom.

In de brief van 8 juni 1914 vraagt het kerkbestuur tenslotte te mogen overgaan tot de aanbesteding en bouw van de nieuwe kerk en pastorie én om de bestaande kerk en pastorie af te breken.

"Hopende eene gunstige beslissing van Uwe Doorluchtige Hoogwaardigheid te ontvangen, blijf ik met ware hoogachting en onder hartelijke dankbetuiging van Uwe Doorluchtige Hoogwaardigheid.

Uw onderdanige dienaar

Namens het R.K. Kerkbestuur voornoemd

w.g. J.M. Rovers pastoor

Het antwoord van het bisdom laat niet lang op zich wachten. Dat komt op 4 juli 1914. De plannen worden goedgekeurd, zij het met enige bemerkingen. Na de oplevering van de bouw zal een afzonderlijke Rekening en Verantwoording moeten worden ingediend. Het bisdom gaat tevens van de veronderstelling uit dat de door het kerkbestuur genoemde fondsen ad f 65.000,-- onbezwaard zijn, maar dat blijkt niet het geval. En zo gaat er op 13 juli weer een brief naar het bisdom. Het blijkt namelijk dat van de f 65.000,-- ongeveer f 35.000,-- geheel of gedeeltelijk bezwaard is met fundaties.

De oplossing van het bisdom komt al twee dagen later. Het kerkbestuur kan al zijn bezwaarde effecten behouden en aan de Heilige Stoel machtiging vragen om de onbezwaarde effecten te verkopen. En om de financiering rond te krijgen moet er dan een lening van f 55.000,-- worden afgesloten in plaats van f 20.000,--.

Men was dus nu zover dat de financiering rond was. Maar de Eerste Wereldoorlog breekt uit en de bouwplannen gaan voorlopig in de ijskast. Na de oorlog wordt de bouw weer opgepakt. In december 1919 licht pastoor Rovers zijn plannen toe in een brief aan de vicaris van het bisdom.

In de nazomer van 1920 wil men gaan beginnen. Volgens de architect moet er gebouwd worden volgens het oorspronkelijke plan, met uitzondering van de toren, die waarschijnlijk niet opgetrokken zal worden in verband met de hoge kosten, want deze zijn inmiddels enorm gestegen. Ging men in 1914 nog uit van f 135.000,--, nu is er inmiddels sprake van f 300.000,-.

Om gemakkelijker aan geld te komen vraagt pastoor Rovers aan de vicaris:

"Zou het niet mogelijk zijn, dat andere kerkbesturen in het bisdom hun geld mochten beleggen bij het kerkbestuur van Groesbeek à 3 ½ %, in plaats van daarvoor effecten aan te kopen".

Het antwoord van de bisschop komt in januari 1920.

Het voorstel kan, 'gehoord het Hoogwaardig Kapittel, Onze goedkeuring niet wegdragen'.

Het bisdom erkent de noodzaak dat er gebouwd moet worden maar vindt ook dat de kerk van Groesbeek een schuldenlast van f 300.000,--

niet kan dragen. De coöperatieve gedachte van pastoor Rovers, waarbij de kerkbesturen onderling geld kunnen lenen vindt geen weerklank bij het bisdom. Er wordt in de brief niet over gerept.

De bisschop verzoekt pastoor Rovers om te zorgen voor bijdragen van de parochianen en andere weldoeners. Daarnaast dienen de plannen van de nieuwe kerk en pastorie te worden bijgesteld. Er moet flink worden bezuinigd en dat gebeurt ook. In een brief van de bisschop van 11 mei 1920 lezen we:

"Volgens Uw schrijven d.d. 6 April, is pastorie met kerk en toren in Kleefsche steenen begroot op f 235.000,--. Bij schrijven d.d. 14 April nO 2001 hebben Wij U geen toestemming verleend om ook tot het bouwen van een toren over te gaan. Wij veronderstellen daarom dat eene begrooting à f 200.000 wel hoog genoeg zal zijn."

Pastoor Rovers schrijft een brief aan de Allerheiligste Vader in Rome om goedkeuring te krijgen voor een geldlening van f 200.000,-- en met deze goedkeuring staat er niets meer in de weg en kan er met de bouw van de kerk begonnen worden.

Zo krijgt Groesbeek zijn nieuwe kerk, maar het moet de fraai ontworpen toren missen.

Hoe mooi het geweest zou zijn kunt u zien op het plaatje bij dit artikel. Dit is een kopie van een ansichtkaart die we vonden in het archief van het bisdom Den Bosch.

De toren blijft de Groesbeekse parochiegemeenschap wel bezig houden. Ná de bouw van de kerk zijn er nog verschillende pogingen ondernomen om de toren te bouwen om zo het kerkgebouw te kunnen voltooien. In juli 1939 brengen de kapelaans Th. v.d. Laar en P. van Mulukom een bezoek aan monseigneur Diepen om te spreken over het bouwen van de toren aan de kerk. De parochianen hebben geld bijeen gebracht en het kerkbestuur zou nog zo'n f 3.000,-- moeten opbrengen. Maar architect Franssen geeft aan dat de kosten voor het bouwen van de toren zeker f 1.000,-- hoger zullen uitvallen en hij adviseert om niet te bouwen, gezien de onzekere tijden (de dreiging van de Tweede Wereldoorlog was al voelbaar). Ook in de jaren 50/60 komen we nog correspondentie over de bouw van de toren in ons archief tegen: een materialenlijst voor het afbouwen van de toren opgesteld door de Technische Kringdienst Maas en Waal en Rijk van Nijmegen gedateerd 9 september 1955 en

er zijn nog twee brieven van het Bureau voor architectuur en stedebouw Pouderoyen van 24 december 1965 en 7 juli 1966.

In het Memoriaal II is door pastoor Rovers veel aandacht besteed aan de totstandkoming van de nieuwe parochiekerk. Hij is ook zeer nauw betrokken geweest bij de bouw en hij doet dan ook uitvoerig verslag hiervan. Aan de hand van het Memoriaal zullen we nog wat interessante details van de bouw van de kerk vermelden.

Toen pastoor Rovers in 1912 benoemd werd tot pastoor in Groesbeek kreeg hij van de bisschop te horen dat hij in Groesbeek een nieuwe kerk moest bouwen omdat de oude kerk te klein was én versleten. En de pastoor moest er ook rekening mee houden dat er een nieuwe parochie zou komen.

Op de Horst waren al enkele boeren die meteen met de bouw van een nieuwe kerk wilden beginnen, maar de bisschop had als nieuwe parochie niet de Horst op het oog, maar de Bruuk. Er gaan afgevaardigden naar Den Bosch, er wordt over en weer geschreven, er wordt vergaderd en het resultaat is uiteindelijk dat de bisschop besluit dat er voorlopig helemaal geen nieuwe parochie komt. De betreffende boeren op de Horst zijn dermate teleurgesteld, dat ze later ook geen medewerking willen verlenen bij de bouw van de nieuwe parochiekerk in het dorp.

Intussen wordt er wel verder gewerkt aan de plannen voor de nieuwe kerk in het dorp. Architect Fransen uit Roermond heeft een ontwerp gemaakt voor een nieuwe kerk en een nieuwe pastorie. Maar als de plannen gereed zijn breekt in 1914 de Eerste Wereldoorlog uit en voorlopig wordt er dus niet gebouwd.

Met het uitbreken van deze oorlog begint er voor Groesbeek een tijd van smokkelen. Pastoor Rovers schrijft hierover dat het een gouden tijd was wat betreft het verdienen van geld, maar een rampzalige tijd voor het godsdienstig en geestelijk leven van de mensen. Waarschuwingen en vermaningen helpen niet; er is geld te verdienen en dat is het voornaamste.

Men kon bijna geen werkvolk meer krijgen, smokkelen was het eenige waaraan men dacht – waarover men sprak, en wat men deed. Het volk vertelde dat de pastoor de eenige persoon in Groesbeek was, die niet smokkelde, aan de kapelaans werd getwijfeld, aldus de volksmond.

En pastoor Rovers is consequent. Hij had nu de kans om veel geld voor zijn nieuwe kerk bij elkaar te krijgen, maar hij weigert smokkelgeld aan te nemen...omdat ik het smokkelen ten

hoogste afkeurde, en ook omdat ik de kerk niet wilde rijker maken met dat smokkelgeld. Ik heb later nooit spijt gehad, aldus te hebben gehandeld.

De jaren verstrijken; pastoor Rovers spaart voor zijn kerk en dat is hard nodig, want de bouwkosten zijn inmiddels verdrievoudigd en ook de lonen zijn enorm gestegen; het uurloon van een timmerman of metselaar schommelt in 1920 rond de gulden. De architect heeft de tekening aangepast en de kerk 1.70 meter lager gemaakt en door deze verlaging is volgens het oordeel van den architect de kerk nog schooner geworden.

In 1920, op de Eerste Paasdag kan pastoor Rovers zijn parochianen meedelen dat de bisschop toestemming heeft gegeven om in de loop van dat jaar met de bouw van de kerk te beginnen. Hij doet zijn naam als 'bouwpastoor' alle eer aan, is actief bij de bouw betrokken en probeert waar het kan de bouwkosten lager te krijgen. Omdat de waalstenen enorm duur zijn (f 49,-- per duizend) gaat pastoor Rovers in Duitsland op zoek naar steenfabrieken. Zo komt hij ook in contact met de fa. Kleindorp in Kleef. Zij willen wel leveren en ook goedkoper, maar de Duitse regering heeft de uitvoer verboden. Maar Kleindorp laat zo'n grote order natuurlijk niet graag lopen; hij reist zelf naar Berlijn en krijgt toestemming voor de uitvoer. Met de architect gaat pastoor Rovers naar Kleef om de stenen te kopen, en dat zijn er 1 miljoen tweehonderddrieëntwintigduizend, voor de prijs van nog geen f 30,-- per duizend franco station Groesbeek.

Alles is nu klaar om met de bouw te beginnen. Het kerkbestuur levert de stenen en de rest is voor de aannemer. De aanbesteding van de kerk is op maandag 30 augustus 1920. Er schrijven slechts twee aannemers in en de bouw wordt gegund aan de laagste inschrijver, W.H. Mestrom uit Nijmegen, voor f 262.102,31 met de bepaling erbij dat het kerkbestuur zou moeten bijbetalen als de lonen nog verder omhoog zouden gaan. En dat is gelukkig niet geschied, aldus pastoor Rovers.

Zondag 8 augustus 1920

De preek staat op deze zondag geheel in het teken van de bouw der nieuwe kerk. In het Parochie Memoriaal volgt er dan een opsomming van zaken die de pastoor van zijn parochianen verwacht bij de bouw van de nieuwe kerk. Alles keurig gerubriceerd in A, B en C, met nog een onderverdeling.

A. De geestelijke steun door gebed. Pastoor Rovers vraagt aan zijn parochianen om elke avond ná het Rozenkransgebed gezamenlijk in het huisgezin één Onze Vader en één Weesgegroet te bidden om van God te verkrijgen, dat er geen ongelukken tijdens de bouw zouden geschieden. En God verhoort het gebed. In het Memoriaal lezen we hierover:

God heeft dit eenparig gebed verhoord: twee ongelukken hebben er plaats gehad, die we eigenlijk geen ongelukken kunnen noemen. Dorus Vissers van de Horst valt van eene hoogte van 9 meter naar beneden, zonder dat hem eenig letsel overkomt; hij staat onmiddellijk op, klimt weer naar boven en begint weer met zijn werk. Een ander incident: Een jonge timmerman van 15 jaar uit Frasselt valt boven van de muur 16 meter hoog binnen in de kerk op den grond neer; zijn val werd gestuit halverwege door een balk, waarop hij eerst terecht kwam. Ik zelf stond in de kerk en zag hem vallen; ik loop er heen, en vooraleer ik op de plaats des onheils was, stond hij reeds op, en gaat buiten de kerk naar zijn vader zeggen wat er gebeurd is.

B. De morele steun: blij zijn dat er een nieuwe kerk gebouwd wordt; waardering en geen afkeuring of nog erger tegenwerking.

C. De geldelijke steun. En dan in een onderverdeling van a tot en met k geeft pastoor Rovers aan hoe je dat kunt doen. Door de speciale collecte die hij in het leven heeft geroepen voor de kerkbouw, nl. de kerkpenning en de tweemaandelijks bijdrage, en natuurlijk de schaalcollecte op zon- en feestdagen; door giften in de offerbussen vóór en achter in de kerk; door geld uit te zetten op de kerk tegen een lage rente van 3 ½ of 4% of door effecten te geven aan de kerk; door fundaties te maken en door je vrienden, kennissen enz. aan te sporen geld te geven. Tenslotte nog door bijdragen te geven voor de meubilering van de nieuwe kerk.

Pastoor Rovers is druk in de weer om alles in goede banen te leiden. Van maandag tot vrijdag op de fiets om boeren te charteren die een paard en kar hebben om de stenen gratis van de losplaats bij het station naar het bouwterrein van de nieuwe kerk te vervoeren. Hij heeft daarbij ook vrijwilligers nodig die behulpzaam zijn bij het laden en lossen van de stenen. De eerste wagons komen aan medio oktober 1920 en dat gaat zo door tot mei 1921 en ook nog eens van half juni tot eind juli. En in oktober komen nog 80.000 stenen voor de nieuwe pastorie die ook zijn gekocht bij de firma Frans Kleindorp uit Kleef.

Half september begint de aannemer met de aankoop en aanvoer van de materialen en op 27 september gaat de eerste spade in de grond. Begonnen wordt met het afgraven van de zwarte grond. Deze wordt opgehoopt naast de oude pastorie om later weer gebruikt te worden als teelaarde als de oude pastorie zal zijn afgebroken. Wat er nog overblijft aan grond mogen de boeren of anderen gratis weghalen. Eind oktober zijn ze met het afgraven klaar, ja het moest allemaal nog met de schop. Er wordt nu begonnen met het uitgraven van de fundamenteën en dan blijkt dat het peil van de kerk te hoog is en de architect bepaalt dat het 45 centimeter lager moet. Dat is dan een tegenvaller, maar een meevaller is dat er veel mooi metselzand wordt gevonden, zoveel dat de aannemer bijna geen metselzand en kiezel van elders hoeft aan te voeren, zo schrijft pastoor Rovers in het Memoriaal. Er zitten ook veel grote keien bij en op de plaats van de tweede sacristie is de grond zo hard en zitten zoveel stenen dat de grond met pieken en houwelen moet worden losgekapt.

Ik weet niet of Groesbeek anno 1921 al een bouwopzichter in dienst had; pastoor Rovers houdt in ieder geval ook in technisch opzicht de bouw goed in de gaten.

Half november wordt er begonnen met de betonnen fundamenteën van de kerk. Volgens pastoor Rovers werd er in die tijd nogal eens cement van slechte kwaliteit geleverd. Om nu te controleren of het gebruikte cement goed was, nam de pastoor af en toe een monster en stuurde dat op naar de Polytechnische school te Delft om het daar te laten onderzoeken. Gelukkig kregen we telkens bericht dat alles goed was, aldus pastoor Rovers in zijn memoriaal.

De winter van 1920-1921 is zacht en de bouw aan de kerk hoeft maar één week te worden stilgelegd in verband met vorst. Op donderdag 28 maart 1921 wordt de 'eerste steen' gelegd. In het Memoriaal staat hierover het volgende:

Op Donderdag 28 Maart heb ik plechtig den eersten steen gelegd, op de plaats van den hardsteen aan Westzijde der kerk bij de doopkapel. Ik droeg eerst de H. Mis op om Gods hulp opnieuw af te smeeken; onder enorme belangstelling trok men naar het terrein; daar hield ik tot de parochianen een korte toespraak, zeggende den steen en zette hem daarna op zijne plaats.

De collecte op dien morgen gehouden bracht ruim f 500,-- op.

Aan de kerk hebben ook verschillende Duitse metselaars en timmerlui gewerkt. Een metselaar zelfs uit Saksen, deze stond te metselen met het soldatenpakje aan, dat hij in de oorlog (1914-1918) had gedragen. De Groesbeekse metselaars laten het wat afweten, want op enkele uitzonderingen na, die van het begin tot het eind aan de kerk hebben gewerkt, gaan de meesten liever naar Nijmegen en Arnhem, omdat daar de lonen hoger zijn. De handlangers (opperlui) komen wel allemaal uit Groesbeek.

Half november zit de kerk onder de kap en liggen de pannen erop. Net op tijd, want het wordt slecht weer. Veel sneeuw, regen en vorst, zodat er een tijd lang niet verder gewerkt kan worden. Half maart pas kan er begonnen worden met de gewelven en het bepleisteren. En ook hier weer komen onze Oosterburen er aan te pas; de stukadoors komen uit Kleef en Kevelaar.

Op 23 augustus 1922 is de kerk helemaal klaar en op zondag 27 augustus wordt door pastoor Rovers, met machtiging van Mgr. Diepen de nieuwe kerk ingezegend.

Op 27 Aug. droeg ik voor den laatsten maal de H. Mis op in de oude kerk om half 9; daaronder sprak ik een kort woord van afscheid aan de oude kerk tot de parochianen. Ik zelf

en ook de parochianen waren zeer onder den indruk; 90 jaren lang waren priesters en geloovigen hier te samen gekomen; en nu voor den laatsten keer!

De kerk is voltooid en Groesbeek kan trots zijn op zijn nieuwe Godshuis. Voor pastoor Rovers komt nu de zorg voor de meubilering en inrichting. Een aantal zaken van de oude kerk kan nog gebruikt worden. Op de eerste plaats natuurlijk de kruiswegstaties (zie elders). Verder noemt pastoor Rovers: twee zijaltaren,

biechtstoelen, groep H. Familie, troon van O.L.Vr. met het beeld der onbevleete ontvangenis, de preekstoel, de beelden van de patroonheiligen Cosmas en Damianus, een beeld van de H. Antonius van Padua, de doopvont en nog wat kleine zaken.

Het hoofdaltaar (behalve het tabernakel en het koperwerk) is een geschenk van de heer P.J.M. van Stokkum, eigenaar van een natuursteenhandel in Rotterdam. Pastoor Rovers is vanzelfsprekend blij met deze royale schenking, maar hij stelt wel de conditie dat het altaar in de stijl van de kerk gebouwd moet worden. Er wordt gezocht naar een ontwerper, en met wederzijds goedvinden wordt aan de heer August van Os, beeldhouwer en kunstenaar uit Tilburg gevraagd het ontwerp te maken. Ook architect Franssen kan zich hierin vinden. August Arnoldus van Os was een erkend kunstenaar, die in de Noordstraat in Tilburg begonnen was met het maken van profane kunst. Later schakelde hij over op religieuze kunst en daarin was hij zeer succesvol. Van deze kunstenaar zijn nu nog werken in Tilburg te zien. Het gevelreliëf van de voormalige Rijks H.B.S. (nu appartementencomplex en kantoor) aan de Ringlaan Oost is in 1931 door Van Os ontworpen. Hij is ook de ontwerper van het grafmonument van de vooraanstaande Tilburgse familie Van Spaendonck op het Heuvelse kerkhof aan de St. Josephstraat. De Tilburgse kunstenaar is in 1940 overleden.

Met de tekening van het ontwerp voor het altaar van onze parochiekerk gaat de heer Van Stokkum naar Duitsland om een steen uit te zoeken. Na een tijdje zoeken vindt hij een mooie steen, diabas genaamd, die wordt uitgegraven in de buurt van Caldern in Hessen en hij is ook in Caldern gezaagd en gepolijst. De mensa (offertafel) komt uit een steengroeve in de buurt van Heppenheim en is ook ter plaatse bewerkt. Het marmer voor de 8 kolommen wordt gehaald uit een steengroeve bij Saalburg in Zuid Beieren. De verschillende onderdelen worden in Duitsland verzameld en het geheel wordt in een grote treinwagon vervoerd naar Groesbeek, waar het met veel zorg in elkaar wordt gezet. De firma Loggher uit Den Haag maakt het koperwerk. Het gehele altaar heeft een waarde van minstens f 14.000,-- schrijft pastoor Rovers. Op Vastenavond 1923 is het altaar gereed.

Bij mijn zoekactie op het wereldwijde web heb ik gelezen dat dezelfde kunstenaar August van Os in 1925 (2 jaar ná Groesbeek) de altaarconstructie heeft ontworpen voor een kerk in Amsterdamscheveld (thans Weiteveen bij Emmen), toegewijd aan O.L. Vrouw Koningin des Vredes en ook hier is het werk uitgevoerd door de fa. P.J.M. van Stokkum uit Rotterdam!

De lampen in de kerk zijn ook in dezelfde stijl ontworpen door August van Os en ze zijn vervaardigd door Jos Kwakkernaat in Nijmegen:

De acht kleine lampen langs het middenschip kosten ieder f 125,--; de twee groote lampen in het kruis der kerk kosten ieder f 500,--.

En we hebben niet alleen Duitse stenen en Duits marmer in de kerk, maar we hebben (of beter gezegd hadden) ook Duits eikenhout. We hebben het dan over de stoelen, die voor f 8,-- per stuk geleverd worden door de fa. Schippers in Kleef. Toen de kerk werd ingezegend was pas de helft van de stoelen klaar. Het duurt nog ongeveer twee maanden voordat alle stoelen geplaatst zijn. Een week later wordt met de verpachting van de plaatsen begonnen. De firma Schippers levert ook de credens in de sacristie.

Nadat de nieuwe kerk op zondag 27 augustus 1922 door pastoor Rovers is ingezegend wordt door de aannemer al meteen op maandag 28 augustus begonnen met de afbraak van de oude kerk. Nog bruikbaar materiaal zoals pannen, eikenhouten balken de oude banken enz. wordt verkocht. En de oude stenen worden voor een deel gebruikt voor de nieuwe pastorie, want, behalve de buitenmuren zijn alle stenen afkomstig van de oude kerk. Meteen al na de afbraak van de oude kerk worden de fundamenteën voor de nieuwe pastorie uitgegraven. En pastoor Rovers schrijft dat 1922-1923 een zachte winter is, zodat de hele winter doorgewerkt kan worden. Het gaat allemaal zo vlot, dat op 17 juni 1923 de pastorie klaar is en op 19 juni kunnen de pastoor, de kapelaans en de dienstboden hun intrek nemen in de nieuwe pastorie.

En tot slot kan dan de oude pastorie worden afgebroken. Over de ligging van de oude pastorie schrijft pastoor Rovers in het Memoriaal:

De oude pastorie lag tusschen het noordelijk sacristie der nieuwe kerk en de nieuwe pastorie - vlak langs de straat naar het klooster, waar thans tuin is, juist tegenover den moestuin.

De officiële consecratie van de nieuwe kerk vindt plaats op maandag 23 juni 1924 en deze wordt verricht door Mgr. A.F. Diepen, bisschop van 's Hertogenbosch. De parochianen zijn al dagen van tevoren bezig met de voorbereidingen. De plechtige ontvangst van de bisschop aan de gemeentegrens is op zondag 22 juni 1924. Bij het "Roode Hert" wordt Monseigneur begroet door het voltallige college van Burgemeester en wethouders, de leden van het Erecomité, het Kerkbestuur en het Parochiaal Armbestuur.

Als de bisschop bij de kerk aankomt staan daar nog ter verwelkoming pastoor Rovers, de hoogerwaardede Deken van Nijmegen C.A.A. van Son, oud kapelaan P. v.d. Made en de kapelaans G. v.d. Oord en F. Houbraken en rector G. v. Aalt.

Pastoor Rovers tekent hierbij nog aan:

De kerk was gevuld met geloovigen en kinderen tot in de uiterste hoeken. De Bisschop werd ontvangen volgens de voorschriften van het Pontificale Romanum.

De pastoor houdt een toespraak en daarna houdt de bisschop een toespraak en dan volgt er een plechtig Lof. De feitelijke consecratie van de kerk door de bisschop vindt plaats op maandagmorgen 23 juni.

Op Maandag 23 Juni was de eerste H. Mis om half zes; de tweede om zes uur; juist half acht begon de consecratie der kerk, welke duurde tot half elf; tien minuten over half elf begon de pontificale H. Mis; juist twaalf uur verliet de Bisschop de kerk. Op Zondagavond onder het plechtig Lof en op Maandag onder de pontificale Mis was de kerk geheel met geloovigen gevuld.

En met deze woorden van pastoor Rovers wordt de reeks over de bouw van onze parochiekerk besloten.

BROEDERSCHAPPEN

We kennen natuurlijk allemaal de "Broederschap van Kevelaer", al meer dan twee eeuwen oud en als enige broederschap nog steeds actief binnen onze parochiegemeenschap. In het parochieblad hebben we in het verslag van de Broederschap van Kevelaer nog kunnen lezen dat ook de inmiddels al 206de bedevaart weer een mooie dag is geweest waar dankbaar op teruggekeken kan worden.

Broederschap van de H. Rozenkrans

Ondanks deze respectabele leeftijd van 206 is de broederschap van Kevelaer niet de oudste broederschap van Groesbeek. Bij onze speurtocht in het oude archief komen we in het parochiememoriaal nog een "Aardsch Broederschap van den H. Rosenkrans" tegen.

In de aantekeningen van pastoor P.P. Kersten (1845-1855) wordt deze broederschap tweemaal genoemd en, hoewel er geen authentieke bewijzen zijn schijnt het ontstaan van deze broederschap terug te gaan naar de tijd van de oude schuurkerk. In een ander memo van pastoor Kersten van 13 juli 1852, in het Latijn geschreven (dat deden de pastoors nog in die tijd) schrijft hij dat de Confraternitas S. Rosarii is opgericht op de eerste zondag in september van het jaar 1686 bij de feestdag van de patroonheiligen Cosmas en Damianus door pastoor Theodorus ten Dam. Hij is de eerste pastoor van Groesbeek na de reformatie, van 1672 tot 1717. In die periode is ook de schuurkerk gebouwd, die stond op de plaats waar nu de pastorie staat. Op 31 juli 1717 is hij te Groesbeek overleden.

"Broederschap tot Uitroeijing der Godslastering en onzuivere gesprekken"

In hetzelfde parochiememoriaal maakt pastoor Kersten rond 1850 melding van de Broederschap tot uitroeijing van de godslastering en onzuivere gesprekken. Een hele mond vol, maar de doelstelling is in ieder geval wel duidelijk

En als je leefde volgens de voorschriften van deze broederschap kon je er eens per maand nog een volle aflaat mee verdienen. Weten we eigenlijk nog wel wat dat is: een volle aflaat? Als kind dacht ik altijd dat je daarmee een zieltje uit het vagevuur kon redden.

Onderstaand laten we de tekst volgen zoals deze in het parochie memoriaal staat opgeschreven.

Broederschap tot Uitroeijing der Godslastering en onzuivere gesprekken

In de parochiale Kerk te Groesbeek bestaat ook het Broederschap tot uitroeijing der Godslastering en onzuivere gesprekken eens per maand op eenen dag naar verkiezing te verdienen volle aflaat, die applicabel is aan de zielen in het vagevuur.

Voorwaarde

- 1e elke broeder of zuster die ingeschreven is neme zich vast voor om nooit God te verwenschen of te lasteren.
- 2e Huisvaders meesters en Oversten zullen dit bij hunne onderdanen beletten.
- 3e die dit niet beletten kan, zal zeggen de Naam des Heeren zij gezegend of Geloof zij Jesus Christus.
- 4e men bidde dagelijks een onze vader en weesgegroet tot bekeering der zondaars.
- 5e elken Zondag zal men bidden tot bekeering der Godsl. eTc. en tot volharding der Regtvaardigen, 5maal het onze vader, weesgegroet, en Glorie zij de Vader etc.

Sacramentsprocessie

Ouderen onder ons kunnen het zich nog zeker herinneren; de jaarlijkse Sacramentsprocessies die in vroeger jaren met veel pracht en praal werden gehouden.

Een jaar nadat pastoor P.J. van Stiphout benoemd is in de parochie van de HH Cosmas en Damianus wordt hier op zondag 21 juni 1936 de eerste Sacramentsprocessie gehouden. Het is echter pastoor van der Leeden die hiertoe de weg heeft vrijgemaakt. Aan hem dus de eer, want in de pas opgerichte parochie van het Goddelijk Hart van Jezus op de Horst wordt al in 1928 de eerste Sacramentsprocessie gehouden. De heer C.A. Luyben schrijft hier uitvoerig over in zijn 'Kerkgeschiedenis'.

Het verliep aanvankelijk echter niet allemaal probleemloos. Even een stukje geschiedenis vooraf. We moeten hiervoor terug naar 1848, de invoering van de Grondwet. Volgens de Grondwet was het houden van processies alleen geoorloofd, als die in 1848 al, volgens wetten en reglementen geregeld, waren toegestaan. Er is nogal wat onduidelijkheid over de interpretatie van de wet en we zien dan ook dat er in de jaren daarna een hele jurisprudentie ontstaat over de vraag wanneer het nou wel en wanneer het niet mag.

Nu heeft Groesbeek een oud processie verleden, dat teruggaat tot ver vóór 1848, namelijk de processie naar Kavelaer. Luyben schrijft hierover:

"Hieruit blijkt dus, dat ook in 1848 deze bedevaart naar de grens, met verdere bestemming Kavelaer, placht te worden gehouden. Oude getuigen konden bevestigen en ook de kerkregisters van Kavelaer maakten melding van deze uit Groesbeek afkomstige bedevaarten."

Pastoor van der Leeden kan dus met een gerust hart vanaf 1928 een Sacramentsprocessie houden. Toch ontstaan er problemen met als gevolg dat er een officieel onderzoek komt naar het wettelijke recht om in Groesbeek een Sacramentsprocessie te mogen houden.

Er wordt nog een oude brief gevonden van 22 april 1857 van de Procureur Generaal in Gelderland aan de minister van Justitie en we citeren hieruit het volgende:

"Tijdens de aan Uwe Excellentie door mij gegeven mededeling, bij rapport van den 13 October 1856 A No. 2035, omtrent de in dit gewest gebruikelijke godsdienstige plegtigheden buiten gebouwen en besloten plaatsen, was er nog geen onderzoek aanhangig naar de gepretendeerde wettigheid van eene jaarlijks door terugkeerende Kavelaersgangers gehouden wordende processie te Groesbeek.

Hetzelve is, na met de meeste zorg behandeld te zijn geworden, thans afgelopen en heeft doen uitkomen dat die processie, daar jaarlijks sedert 1801 of 1802 op Zondag of Maandag na Maria Hemelvaart in Augustus is gehouden.

Ik ben daarom van gevoelen, dat de zelve, even als anderen van gelijke dagteekening, ongehinderd kan worden toegelaten en heb daarvoor de noodige instructie aan den Officier van Justitie te Nijmegen doen afgaan".

Dat is dus duidelijke taal en de hierboven vermelde brief wordt door de latere minister van Justitie bij schrijven van 15 september 1931 aan de Procureur Generaal van het Arnhemse gerechtshof gezonden en zo lijkt de zaak weer opgelost.

Maar een jaar later begint men weer te bakkeleien. De processie naar Kevelaar is dan wel toegelaten, maar dat houdt nog niet in dat nu ook andere processies gehouden mogen worden. In 1932 krijgt pastoor van der Leeden, in opdracht van de districtscommandant van de Koninklijke Marechaussee, een proces-verbaal aan de broek wegens het overtreden van het processieverbod. Hij wordt echter niet veroordeeld. In een brief gedateerd 23 juli 1932 die de pastoor van de officier van Justitie van de Arrondissementsrechtbank ontvangt staat:

"Naar aanleiding van het tegen U opgemaakt proces-verbaal deel ik U mede, dat zoo juist van den Procureur Generaal bij het Gerechtshof alhier bericht is binnengekomen, dat de Minister hem heeft medegedeeld, dat Groesbeek ten onrechte niet op de lijst der plaatsen, waar openbare godsdienstoefeningen voor wettig gehouden worden, voorkomt; dat met het oog op deze omstandigheid en het arrest van den Hoogen Raad van 29 November 1918 (N.J. 1918 blz. 1236) de Minister van oordeel is, dat op de te Groesbeek gehouden processie geen aanmerking kan vallen."

Nu is dan eindelijk de weg vrij. Op de Horst kan de inmiddels ontstane traditie van de Sacramentsprocessie worden voortgezet en in de moederparochie van de HH Cosmas en Damianus wordt in 1936 dus de eerste Sacramentsprocessie gehouden.

Op zondag 21 juni 1936 wordt dus in de parochie van de HH Cosmas en Damianus de eerste sacramentsprocessie gehouden. De heer Luyben geeft in zijn 'kerkgeschiedenis' een uitvoerig verslag van deze feestelijke gebeurtenis. Zelfs de route wordt beschreven: Dorpsstraat, Molenweg, Nieuweweg, Stekkenberg, Burg. Ottenhoffstraat en dan weer via de Dorpsstraat naar de kerk. Drie rustaltaren zijn er opgericht: aan het begin van de Nieuweweg, aan het eind van de Nieuweweg en aan de Burg. Ottenhoffstraat.

Nagenoeg alle gelovigen zijn bij de processie betrokken. We hebben in het archief nog een programma van de Sacramentsprocessie van 1947. De deelnemerslijst staat onder dit artikel vermeld en deze lijst geeft een duidelijk beeld van de belangrijke positie van de Kerk binnen de dorpsgemeenschap. Deze lijst geeft overigens ook nog een goed inzicht in het aantal verenigingen en groeperingen met katholieke signatuur. We hebben in 1947 nog 3 handboogschutterijen en we zien ook dat "Achilles" nog een afdeling wandelen heeft.

We hebben ook nog een programma van de gehouden Sacramentsprocessie – nieuwe stijl van de twee parochies de HH Cosmas en Damianus en Gerardus Majella, die gehouden is op 17 juni 1965.

De volgorde van de processie telt nog maar 13 groeperingen (en dan worden de gelovigen nog drie keer genoemd).

1. misdienaars met kruis
2. gelovigen
3. alle 5e klassen der scholen
4. gelovigen
5. Fanfare
6. mannenkoren der beide parochies
7. alle 6e klassen der scholen 8. gelovigen
9. eventueel bruidjes
10. besturen met hun leden
11. misdienaars
12. priesters
13. dames- en meisjeskoren

Volgorde van de H. Sacramentsprocessie van zondag 15 juni 1947.

1. Ruiters van "Jeanne d'Arc"
2. Kruis met lantaarns
3. Handboogschutterij "Ons Genoegen"
4. Handboogschutterij "Prins Bernhard"
5. Handboogschutterij "De Uiver"
6. Groot processievaandel
7. R.K.S.V. "Achilles"
8. V.V. "Germania"
9. R.K.S.V. "De Treffers"
10. R.K.W.V. "De Zwervende Zangers"
11. Groot processievaandel
12. R.K. Toneelclub "De Heidebloem"
13. R.K. Jongensschool
14. Verkenners
15. Kajotters
16. R.K. Jonge Boeren, afd. Dorp
17. Kath. Jonge Middenstandsvereniging
18. Kath. Arbeidersbeweging
 - a. Bakkersgezellen H. Clemens
 - b. Bouwvakarbeiders St. Jozef
 - c. Fabrieksarbeiders St. Willibrordus

- d. Landarbeiders St. Deusedit
- e. Semi-overheidspersoneel St. Paulus
- f. P.T.T. H. Cosmas
- g. Spoorwegpersoneel St. Raphaël
- 19. R.K. Boerenbond
- 20. Boerenleenbank
- 21. R.K. Middenstand met bedrijfsorganisaties
- Bouwvakpatroonsbond
- Bakkerspatroonsbond
- Kolenhandelaren
- 22. Lekenapostolaat "Leo XIII"
- 23. K.A., mannen en jongemannen
- 24. Amusementsvereniging Fanfare "Wilhelmina"
- 25. Culturele Kring
- 26. Groesbeeks Mannenkoor
- 27. R.K. Wandelver. "Achilles", afd. dames
- 28. Eerwaarde Zusters en Meisjesschool
- 29. Pensionnaires "Mariëndaal"
- 30. De Gidsen
- 31. R.K. Boerinnenbond
- 32. Groep Geloof – Hoop en Liefde
- 33. K.A., afd. vrouwen en meisjes
- 34. H. Familie, afd. vrouwen
- 35. R.K. Zangkoor
- 36. Bruidjes met lofspraken op 't H. Sacrament
- 37. Groep H. Eucharistie "Tarwe der Uitverkorenen"
- 38. Strooibruidjes
- 39. Misdienaars
- 40. Wierookdragers
- 41. Allerheiligste (geëscorteerd door Erewachr)
- 42. E.E. H.H. Geestelijken
- 43. R.K. Kerkbestuur
- 44. R.K. Armbestuur
- 45. Gemeentebestuur
- 46. H. Familie, afd. mannen
- 47. Ruiters

De H.H. Cosmas en Damianus

Op 27 september is het de feestdag van de patroonheiligen van onze parochiekerk. Ik ben eens op zoek gegaan naar gegevens die we over deze twee heiligen in ons archief kunnen vinden.

Teruggaande in de geschiedenis zien we vermeld staan dat al in de dertiende eeuw een kerk in Groesbecke is toegewijd aan de HH Cosmas en Damianus . Dus ook de oude parochiekerk, die nu in het bezit is van de Nederlandse Hervormde Gemeente stond al onder bescherming van de HH Cosmas en Damianus .

Cosmas en Damianus zijn broers en het verhaal gaat zelfs dat het tweelingbroers zijn. Ze zijn geboren in Aegea in Syrië tegen het einde van de derde eeuw. Allebei zijn ze geneesheer geworden. Ze boden hun diensten kosteloos aan en hebben op deze manier veel mensen tot het christendom weten te bekeren.

Cosmas en Damianus leven nog in de tijd van de christenvervolgingen in het Romeinse Rijk. Keizer Diocletianus is vooral bekend van het feit dat hij in 302 de christenvervolgning weer in alle hevigheid instelde. De beide broers werden door de stadhouder Lycias gevangen genomen en ondervraagd. Zij vielen hun christelijk geloof niet af; ze werden gemarteld en in een kerker geworpen. Lycias laat ze tenslotte met kettingen aan elkaar vastbinden en in zee gooien, maar ze komen weer ongedeerd uit het water te voorschijn. Tijdens de vervolging van keizer Diocletianus behoorden zij tot de eerste slachtoffers. Ze werden met nog drie medebroeders onthoofd en stierven zo in het jaar 303 als martelaren. Boven hun graf in Cyrrhus in Syrië is een kerk gebouwd.

Dit is in het kort het levensverhaal van deze beide heilige mannen.

In de Duitse Heiligenlexikon "Legenda Aurea" staan verder nog de vele wonderen beschreven, die tijdens hun leven zijn gebeurd

De verering van beide martelaren heeft zich naar Rome en over de hele wereld verbreid. Binnen de Kerk worden ze vereerd als patronen van artsen, apothekers, chirurgen, drogisten, tandartsen, vroedvrouwen, medische faculteiten, kappers en winkeliers en als patronen tegen paardenziekten, zweren en epidemieën.

Broederschap van O.L. Vrouw van Kevelaer

Ik wil graag ingaan op een verzoek om binnen deze rubriek eens wat uitgebreider aandacht te besteden aan de Broederschap van O.L.Vrouw van Kevelaer

Om het een beetje oneerbiedig uit te drukken, we hebben het over de oudste club van Groesbeek, die nog steeds actief is en ieder jaar een bedevaart organiseert naar het Duitse Kevelaer. Ik wil voorop stellen dat ik niet zo'n bedevaartganger ben. Maar als je over de

Broederschap van Kevelaer gaat schrijven moet je toch ook zelf eens een bedevaart meemaken. Dus dit jaar togen we (mijn vrouw ook) ter bedevaart. Niet te voet weliswaar – want eigenlijk hoort dat bij een bedevaart – maar we zijn met de bus meegegaan. Het verslag van deze dag heeft u kunnen lezen in de vorige editie van het parochieblad.

Vooraf wat sceptisch kijk ik toch met veel voldoening op deze bedevaart terug. Wat me vooral is bijgebleven van deze dag is het gevoel van saamhorigheid. Het samen hulde brengen aan Maria. Ik had ook het idee dat Kevelaer in Groesbeekse handen was, je kwam overal bekenden tegen. Wat me verder opviel was dat bijna niemand de historie kende van het ontstaan der bedevaartplaats. Ook in het archief van de parochie kunnen we hierover niets vinden. Dus ben ik op zoek gegaan en dat doe je tegenwoordig dan op het Internet, want daar kun je (bijna) alles vinden, dus ook de geschiedenis van het bedevaartsoord Kevelaer.

Het verhaal gaat dat de marskramer Heinrich Buschmann uit Geldern (er is ook een bron die heeft het over Hendrik Busman uit Holland?), op zijn tocht van Weeze op weg naar huis in de buurt van Kevelaer bij een kruisbeeld een stem hoorde die hem zei: "Op deze plaats moet gij een kapelletje bouwen." Tijdens de bouw komt hij via een officier uit het leger in het bezit van een prent met een afbeelding van Maria. Het betreft een eenvoudige koperdruk van 7,5 x 11 cm. met daarop een afbeelding van O.L. Vrouwe van Luxemburg, zoals zij daar vooral tijdens de pestepidemie van 1623 werd vereerd als de moeder van Jezus als troosteres van de bedroefden. De tekst op deze prent luidt: "Getrouwe afbeelding van de Moeder van Jezus, de Troosteres van de Bedroefden, in de omgeving van Luxemburg, beroemd door wonderen en vereerd door vele mensen". Op zondag 1 juni 1642 plaatst pastoor Johannes Schink de afbeelding in de kapel en dat is de start voor Kevelaer als bedevaartplaats. De plaats groeide uit tot een van de belangrijkste Maria-oorden. Er zijn uit die tijd verschillende verhalen bekend over wonderbaarlijke genezingen en vooral hierdoor groeide de belangstelling voor Kevelaer. In 1643 vindt de eerste processie plaats vanuit Rees bij Emmerich. In dat jaar werd ook begonnen met de bouw van een bedevaartkerk, de tegenwoordige kaarsenkapel. Het kapelletje van Heinrich Buschmann wordt in 1654 al vervangen door de tegenwoordige zeshoekige kapel, de zogenaamde genadekapel. De grote Mariabasiliek wordt gebouwd in de jaren 1858 – 1864

In het archief hebben we een uitstekende documentatie die Sjef Schmiermann heeft geschreven bij gelegenheid van het 200 jarig bestaan van de Groesbeekse Broederschap van O.L. Vrouw van Kevelaer.

Tweehonderd jaar Groesbeekse Broederschap van O.L. Vrouw van Kevelaer, 1795 – 1995

Op 8 augustus 1995 zal een bijzondere bedevaart naar Kevelaer worden gehouden. Bijzonder omdat het precies 200 jaar geleden is dat in Groesbeek de Broederschap van Onze Lieve Vrouw van Kevelaer werd opgericht.

Deze opmerkelijke mijlpaal verdient aandacht. In het onderstaand artikel wordt duidelijk waaruit deze oude traditie is ontstaan en hoe de voortzetting ervan tot nu valt te verklaren. Getracht wordt het typische Groesbeekse karakter van deze bedevaart in beeld te brengen, ondanks het bescheiden bronnenmateriaal dat ter beschikking staat.

De oprichting van de Groesbeekse Broederschap in 1795 is in een aantal opzichten opmerkelijk. Tot die tijd zijn de Broederschappen vooral opgericht in het westen en noorden van ons land. De belangrijkste doelstelling van de Broederschappen was het bevorderen van de verering van Maria te Kevelaer. De eerste Broederschap van Onze Lieve Vrouw van Kevelaer ontstond te Amsterdam in 1715, daarna volgde Den Bosch (1717). Breda (1719), Leiden (1720). Utrecht (1721) en Bergen op Zoom (1726). In de jaren daarna volgden een vijftal andere steden in het westen van het land. In 1780 volgde Rotterdam, terwijl een jaar eerder in de eerste stad in het oosten, te weten Zwolle, een Broederschap werd opgericht. De tweede stad in het oosten van het land was Nijmegen, waar in 1788 de oprichting plaatsvond. Al deze Broederschappen zijn gesticht in steden, met uitzondering van Tilburg dat geen stadsrechten had. Tussen 1790 en 1800 vinden er nog twee stichtingen plaats en wel in twee dorpen: Vught in 1793 en Groesbeek in 1795.

Het opmerkelijke is dat in Groesbeek, een arm dorp met bijna 1300 inwoners, zo opvallend snel een eigen Broederschap werd opgericht, terwijl het verenigingsleven nog volledig tot ontwikkeling moest komen. Hoe is die oprichting te verklaren? Een belangrijke factor is de ligging van Groesbeek en de relatief korte afstand tot de grens, die het pelgrims mogelijk maakte onopvallend naar Kevelaer te vertrekken. Via de Grafwegen was men snel op Pruisisch grondgebied. Een mogelijke tweede verklaring ligt in het feit dat uit onderzoek blijkt dat alle genoemde steden bij hun bedevaarten naar Kevelaer de dorpen uit de omtrek de gelegenheid boden deel te nemen. Blijkbaar heeft de oprichting van de Nijmeegse Broederschap in 1788 die regionale uitstraling gemist en werd in Groesbeek besloten tot de oprichting van een eigen Broederschap. Over de initiatiefnemers hier en de rol van de parochiegeestelijkheid en hun motieven is weinig bekend.

Groesbeek maakte in 1795 deel uit van de Republiek en was een onafhankelijke heerlijkheid, waarbij de Gelderse Rekenkamer de functie van 'heer' vervulde. Het was in de republiek, waar de Hervormde Kerk de staatskerk was, voor katholieken verboden om processies en bedevaarten te houden. Ook andere openbare uitingen van het katholieke geloof werden niet toegestaan. Het was dus niet mogelijk met vaandels en andere kerkelijke attributen een

stoet te vormen en richting Kevelaer te lopen. Tot de grens diende men de weg onopvallend en niet provocerend af te leggen. Pas na het passeren van de grens en op Pruisisch grondgebied werd de stoet geformeerd. Het is aannemelijk dat er vanaf 1795 jaarlijks een aantal Groesbekers min of meer op eigen gelegenheid naar Kevelaer gingen. Vanaf 1803 is er sprake van een strakke georganiseerde tocht met medewerking van de parochiegeestelijkheid. Tot 1808 werd de bedevaart gehouden op 14 en 15 augustus ter ere van Maria's ten Hemelopneming en tot 1825 meestal op 7 en 8 september als de feestdag van Maria Geboorte werd gevierd. Van 1828 tot 1950 werd de bedevaart in de tweede helft van augustus gehouden. Vanaf 1950 is er meer variatie: soms vertrok men in mei, de meeste bedevaarten echter vonden plaats tussen juli en oktober. De laatste jaren is de maand augustus weer in trek, zoals in de beginjaren na de oprichting van de Broederschap. Gedurende twee langere perioden hebben de bedevaarten geen doorgang gevonden. Vanwege de Eerste Wereldoorlog en de daarop volgende crisisjaren is Kevelaer tussen 1914 en 1927 niet door Groesbeekse pelgrims bezocht. Ook tijdens de Tweede Wereldoorlog en in de eerste jaren van de wederopbouw in combinatie met sterke anti-Duitse sentimenten was een georganiseerde processie onmogelijk. Tussen 1939 en 1948 vond de pelgrimage naar Kevelaer niet plaats.

Vanaf 1803 is de gewoonte gegroeid om de behouden terugkeer van de pelgrims uit Kevelaer in Groesbeek te vieren met een processie ondanks het processieverbod. Deze gegroeide traditie blijkt later, tijdens de bloeiperiode van het rijke Roomse Leven tussen de beide wereldoorlogen, niet onbelangrijk. Het processieverbod, dat verankerd lag in de grondwet bepaalde dat er alleen daar processies en andere openbare uitingen van geloof mochten plaatsvinden, waar dat voor 1848 ook al werd toegestaan. Toen in 1928 de toenmalige pastoor van de Horst, J. van der Leeden zonder toestemming van de overheid in zijn parochie de eerste sacramentsprocessie hield, kwam het tot een proces-verbaal en werd Van der Leeden door de commandant van de Koninklijke Marechaussee in Nijmegen voor de Arrondissementsrechtbank in Arnhem gesleept. Bij de stukken uit dit proces in 1932 is de correspondentie gevoegd die in 1856 en 1857 is gevoerd tussen de Procureur Generaal van Gelderland en de Minister van justitie en waarin sprake is van een onderzoek naar "de gepretendeerde wettigheid van eene jaarlijks door terugkeerende Kevelaersgangers gehouden wordende processie te Groesbeek . (Het onderzoek) is thans afgelopen en heeft doen uitkomen dat die processie daar jaarlijks sedert 1801 of 1802 op Zondag of Maandag na Maria Hemelvaart in Augustus is gehouden". Op basis van dit document , dat het bewijs bevat dat er in Groesbeek al voor 1848 processies plaatsvonden, werd Van der Leeden vrijgesproken en bleek het processieverbod voor de parochies in Groesbeek niet van kracht. Vanaf die tijd werden er jaarlijks in juni in alle Groesbeekse parochies tot in de jaren vijftig uitbundige Sacramentsprocessies gehouden.

Kevelaer geniet sinds de tweede helft van de 17e eeuw grote faam als bedevaartplaats. In 1641, zo verhaalt de legende, hoorde de marskramer Hendrick Busman, bij een hagelkruis

langs de weg een stem, die hem opdroeg daar een heilig huis te plaatsen. Busman negeerde deze opdracht, die hij echter nadien nog tweemaal ontving. Zijn vrouw, Mechel Scholt, kreeg wat later een nachtelijk visioen van een heilig huis met een devotieprentje van Onze Lieve Vrouw van Luxemburg. Zij herkende dit prentje omdat het haar eerder door soldaten te koop was aangeboden. Hendrick geloofde dit visioen in het begin niet, vanwege de 'stercke inbeeldingen de welcke de vrouw-luyden gemeen zijn'. Toen er echter soldaten aan de deur verschenen (de Dertigjarige Oorlog woedde volop) die 's nachts een vreemd licht hadden gezien, raakte Hendrick van het visioen overtuigd. Mechel begreep dat zij dit prentje niet had mogen weigeren en het had moeten kopen om het een plaats te geven in de te bouwen veldkapel. Die kwam in 1642 gereed en met enige moeite werd het betreffende devotieprentje, dat zich inmiddels in Gelder bevond en vereerd werd, naar Kevelaer overgebracht. Deze geschiedenis is ons bekend omdat Hendrick Busman in 1647 voor de synode van Venlo werd geroepen om zijn verhaal te doen. Busman was inmiddels zelf van Gelder naar Kevelaer verhuisd en dreef daar inmiddels een herberg met de naam 'in de stad Gelder'. Vanaf het eerste begin gingen sacraliteit en 'kaffee mit Kuchen' blijkbaar al samen. Aanvankelijk ging men op bedevaart in de hoop op een wonder dat het leven zou verlichten, bijvoorbeeld om een genezing af te smeken. Vanaf 1700 neemt het aantal erkende 'wonderen' af en wordt de bedevaart, ook door het hervormingsbeleid van de kerk, steeds meer gezien als een boetetocht die zowel tot aards heil als hemelse zaligheid kon voeren. Voor veel plaatsen uit de Republiek met een achtergestelde katholieke minderheid waren deze bedevaarttochten van grote betekenis omdat daardoor de identiteit, samenhang en eigenwaarde werden versterkt.

Toen vanuit Groesbeek de bedevaarten begonnen lag het accent al lang niet meer op de steeds moeilijker te bewijzen wonderen als gevolg van de ontwikkelingen in de wetenschap en de terughoudende opstelling van de kerk, maar op de verering van Maria. De zware tocht naar Kevelaer bood gelegenheid tot boete en inkeer en men hoopte zo dat de smeekbeden tot de 'Troosteres der Bedroefden' werden gehoord.

Zeker tot 1871 ging men te voet en met huifkarren naar Kevelaer. Men was twee en soms drie dagen onderweg. Ooggetuigen van de voetprocessies naar Kevelaer leven niet meer, maar de overlevering wil dat men in een willekeurige volgorde vanuit Groesbeek vertrok om over de grens, in Kessel, de stoet te formeren. Zo'n vijftig, zestig huifkarren, bruidjes, broedermeesters en honderden mannen en vrouwen, in groepen gescheiden, werden opgesteld waarbij er werd gedobbeld over de volgorde in de stoet. Men liep naar Goch waar enkele uren rust werd gehouden. om vervolgens biddend en zingend verder te gaan richting Kevelaer. G. Driessen schetst in zijn boek de situatie in deze jaren toen Groesbeek en zijn bewoners geteisterd werden door bittere armoede: "De nacht werd doorgebracht in logementen (op de zolders daarvan) of in het hooi. Er waren pelgrims bij die zo arm of zuinig waren, dat ze al het eten zelf meebrachten; er is een tijd geweest dat ze koffiepotten en gemalen koffie bij zich hadden en dat de waard alleen maar kokend water hoefde te

brengen". De thuiskomst van de vermoeide pelgrims in Groesbeek werd ondanks het processieverbod met een plechtige intocht gevierd.

Vanaf 1865 beschikte Groesbeek over een treinverbinding en een station en sinds 1871 werd steeds vaker gebruik gemaakt van het spoor om naar Kevelaer te gaan. De reis per trein maakte de bedevaart in een dag mogelijk. Dit tot opluchting van de geestelijkheid, die zich zorgen maakte over het zedelijk welbevinden van de bedevaartgangers. De tocht naar Kevelaer werd behalve als boetedoening en versterking van de geloofsbeleving zeker ook ervaren als een uitstapje en bood kansen de strakke sociale controle van huisgezin en buurt even te ontlopen. Met name de avonden en nachten ver van huis boezemden de pastoor en kapelaans de nodige angst in. De dagreis per trein bood in dat opzicht meer garanties voor pure devotie. Toen in 1934 het Groesbeekse station voor het reizigersvervoer werd gesloten, ging de jaarlijkse tocht per bus. Deze traditie heeft stand gehouden met de kanttekening dat de laatste jaren het vervoer op eigen gelegenheid sterk is toegenomen. De dagvolgorde in Kevelaer kent eveneens een ijzeren traditie: de pelgrims trekken biddend en in processie naar een van de kerken of kapellen, waar een Eucharistieviering wordt gehouden. 's Middags is er lof en wordt de kruisweg gelopen. Er worden kaarsen aangestoken bij de 'Kerzenkapelle', men toont berouw in de 'Beichtkapelle' en schuifelt vervolgens devoot langs de 'Gnadenkapelle' om de dag met het toenemen van de welvaart in de 'Wirtschaft' wat minder sacraal te eindigen. Voor het thuisfront worden vaantjes en peperkoeken in de vorm van een groot hart ingeslagen.

Hoe was de belangstelling voor de Broederschap en de animo om op bedevaart te gaan van de Groesbeekse bevolking? Lid van de Broederschap waren enige honderden Groesbekers, zowel mannen als vrouwen. Zo bedroeg het ledenaantal in 1888 ruim tweehonderdvijftig. Op menig bidprentje ter nagedachtenis aan een dierbare overledene wordt mededeling gedaan van diens lidmaatschap van de Broederschap. Van verschillende jaren is het aantal deelnemers aan de bedevaart bekend. In 1821 gingen te voet en op huifkarren ongeveer 250 Groesbekers op bedevaart: 150 mannen en 100 vrouwen. In 1846 waren het 170 mannen en 250 vrouwen. 1929 was een topjaar met 882 pelgrims en in 1959 vertrokken er 700 pelgrims, vergezeld van zes parochiegeestelijken per bus naar Kevelaer. De Groesbeekse kapelaan A. v.d. Ven, een fervent Maria-vereerder, blies in de beginjaren '50 de bedevaart nieuw leven in. In de zestiger en zeventiger jaren nam de animo om op bedevaart te gaan wegens de toenemende ontkerkelijking snel af. De laatste jaren tonen een voorzichtige kentering als het gaat om deelname op individuele basis.

De bus naar Kevelaer is echter blijven rijden. Op 8 augustus 1995 werd de oprichting van de Groesbeekse Broederschap van O.L. Vrouw van Kevelaer in 1795 herdacht met een Mis in de Basiliek van Kevelaer.

Ontleend aan:

C.A. Luyben, 'Een brok Kerkgeschiedenis in Groesbeek' (vervolg). Niet uitgegeven typoscript (z.pl., z.j.), in Parochiearchief Cosmas & Damianus.

A. Bosch/J. Schmiermann, Van Gronspech tot Groesbeek, Fragmenten uit een lokaal verleden, 1040 – 1940, Groesbeek 1991.

Marc Wingens, Over de Grens, De bedevaart van katholieke Nederlanders in de zeventiende en achttiende eeuw, Nijmegen 1994

"Groesbeek" in: P. Dohms, W. Dohms en V. Schroeder, Die Wallfahrt nach Kevelaer zum Gnadenbild der 'Trösterin der Betrübten' Nachweis und geschichte der Prozessionen van den Anfängen bis zur Gegenwart, deel II van Schulte Staade, 350 Jahre Kevelaer Wallfahrt (Kevelaer 1992), p. 333.

G.G. Driessen, Kent u ze nog... de Groesbekers, fotonummers 67 – 70.

Th. Luyben, 200 jaar Groesbeekse bedevaart naar Kevelaer, in Parochieblad Groesbeek, december 1994.

A.E. v.d. Ven, Bedevaartboekje voor de Parochie H.H. Cosmas en Damianus Groesbeek, Groesbeek 1951.

Met dank aan Mevr. Bleize en anderen voor het verzamelen en beschikbaar stellen van foto's en andere materialen.

Sjef Schmiermann

We hebben twee korte verslagen van kapelaan v.d. Ven met inlichtingen over de Broederschap en over de jaarlijkse bedevaart. Deze verslagen zijn niet gedateerd, maar het betreft hier de jaren eind vijftig, begin zestig. De Broederschap telde in die jaren ruim 1600 leden. Vooral het Mariajaar 1958 geeft een flinke toename te zien, nl. 200.

De broedermeesters vergaderen ongeveer half mei. In de tweede helft van mei wordt de contributie bij de leden opgehaald. Begin juni wordt dan de contributie afgedragen, waarbij de twee hoofdbroedermeesters assisteren. In die tijd waren dat de heren H. Verbeeten en J. Kersten. Kapelaan v.d. Ven tekent hierbij nog aan dat de broedermeesters op iedere vergadering een sigaar krijgen. En misschien weten oudere lezers of lezeressen nog waar het 'Mariaparkje' was? Kapelaan v.d. Ven schrijft hierover dat het gratis wordt verzorgd door de gemeente, maar dat de vaste bloemen in het voorjaar en de losse bloemen op Maria feestdagen en in de Maria maanden worden betaald uit de Broederschapkas.

Over de bedevaart zelf schrijft hij dat die in die tijd meestal op de derde zondag van juli gehouden wordt. In maart wordt al contact opgenomen met de deken van Kevelaer om alles te regelen en de grote kaars van 40 Mark te bestellen.

De 'Zuid Ooster' zorgt voor het vervoer: f 3,-- per volwassene en voor de kinderen beneden 16 jaar, de bruidjes en de misdienaars een hele bus voor f 60,--. In iedere bus wordt de rozenkrans door een broedermeester voorgebeden.

In het programmablaadje van 1962 staat dat het toch wel mooi zou zijn als alle pelgrims onder de Hoogmis communiceren:

"Wil er dan wel rekening mee houden dat u vanaf kwart voor negen geen vaste spijs of alcoholische drank mag gebruiken en vanaf kwart voor elf geen koffie, thee, limonade e.d."

Tijdens de processie in Kevelaer gaan de Kruisdragers met twee kaarsdragers voorop. Dan volgen de misdienaars en de bruidjes; daarna komen de bruiden met het beeld van O.L. Vrouw van Kevelaer en dan weer bruidjes. Dan volgt de eerste stoet pelgrims. Moeten we het tegenwoordig met twee trompetters doen, in die jaren was nog steeds Fanfare Wilhelmina van de partij. Ná de fanfare het tweede deel van de pelgrims en het geheel wordt dan afgesloten met vlaggen van de deelnemende verenigingen.

Het oudste archiefstuk betreffende de Broederschap van Kevelaer is gedateerd 18 augustus 1877. Het is het reglement. De volledige tekst hiervan luidt:

**Reglement
volgens welke de Processie van OLV naar
Kevelaer zal geregeld worden.**

Art. 1 De processie, waarvan de Eerw. Heer Pastoor het hoofd is, zal 's jaarlijks, als er geene rede van verhindering bestaat naar Kevelaer vertrekken omstreeks OLV Hemelvaart om door de voorspraak van OLV van God te verkrijgen datgene, wat ons noodig en zalig is aan ziel en lichaam.

Men zal zedig en in den Geest van Godsvrucht tot stichting van onzen H. Godsdienst die Processie bijwonen, en zich zoo veel mogelijk onthouden van sterken drank en van alles wat eenen godvruchtigen Bedevaartganger niet past of betaamt.

Art. 2 De Broedermeesters zullen voor het benoodigde tot de Processie zorgen... en met den Pastoor of zijnen Plaatsvervanger voor de goede orde in de Processie zorg dragen.

Art. 3 Sterft een der Broedermeesters of bedankt hij voor zijne bediening, dan zal de Pastoor met overleg der andere Broedermeesters eenen anderen tot plaatsvervanger benoemen.

Art. 4 Trouwt, sterft of bedankt de eerste vaandrager, dan zal in zijne plaats opvolgen de tweede vaandrager. En de kruisdrager zal tweede vaandrager worden.

Art. 5 Trouwt, sterft of bedankt de kruisdrager, dan wordt door den Pastoor met overleg der Broedermeesters een anderen verkozen.

Art. 6 Trouwt, sterft of bedankt eene der L. Vrouwemeiden, zal zij opgevolgd worden door de oudste pluimdraagster. – Is zij bij toeval ziek dan kan zij voor dat jaar met toestemming van den Pastoor hare plaats laten waarnemen door eene harer zusters of door een ander persoon dat daartoe door den Pastoor geschikt geoordeeld wordt.

Art. 7 Verkiest eene pluimdraagster hare pluim over te geven aan een harer zusters, zal zij die de pluim aanneemt, die der achterste vaan dragen en de oudste pluimdraagster der achterste vaan zal de laatste der voorste vaan dragen. Mogten echter er twee van hetzelfde jaar zijn, dan heeft zij die de pluim zelve draagt den voorrang om het eerste L V meid te worden.

Art. 8 Eene pluimdraagster als ook eene L Vrouwemeid, die of met Kersmis, Nieuwjaar, S. Teunis etc. ook op andere tijden tegen het verbod der Geestelijke Overheid in de herberg of in andere huizen zich bezondigt door te laat te blijven of op welke wijze ook, zal door den Pastoor bedankt kunnen worden. Ook als zij zich niet zediglijk en bedaard, gelijk het eene L Vrouwemeid betaamt, in de verkering gedraagt.

Art. 9 Insgelijk zullen ook anderen, die eenen post bekleden om onzedelijkheid kunnen bedankt worden, wie hij ook zijn moge.

Art. 10 Ontstaat er eenig geschil over het een of ander artikel of waarover ook, dan zal de Pastoor beslissen, en men zal zich naar zijne uitspraak te gedragen hebben.

bronnen:

o www.bedevaartweb.com

o gemeentearchief Tilburg

De Kruiswegstaties

In deze tijd van het kerkelijk jaar wil ik even aandacht besteden aan de onlangs zo mooi gerestaureerde kruiswegstaties in de parochiekerk van de HH. Cosmas en Damianus. Deze kruisweg is al heel oud en dateert van 1877. In het parochiearchief vinden we de volgende aantekening van pastoor Latijnhouwers:

1877

"De Kruisweg (uit beelden, gegeven door Mejuffrouw van Sonsbeek, kostjuffrouw in het klooster alhier) gemaakt door Joseph Geefs te Antwerpen, is den 15 Augustus 1877 in festo Assumpt. B.M. Virginis ingezegend.

15 Augusti 1877. H. Latijnhouders Par."

In een andere aantekening staat dat de Kruisweg 2500 francs heeft gekost. Mejuffrouw Sonsbeek komen we in de oude stukken nog op meer plaatsen tegen, vooral als grote weldoenster, door het schenken van allerlei zaken. Wellicht dat we later, binnen het kader van deze archiefserie, hieraan nog eens aandacht besteden.

De Belgisch beeldhouwer Jozef Geefs, geboren in Antwerpen op 23 dec. 1808 en overleden op 9 okt. 1885, was na zijn broer Willem Geefs de meest talentvolle van een familie van beeldhouwers. In het Koninklijk Museum voor Schone Kunsten in Antwerpen staat zijn beeld Adonis uit 1833 en op de Leopoldplaats in Antwerpen het Ruitersstandbeeld van Leopold I (1868). Ook aan de voorgevel van het Sint Vincentiusziekenhuis in Antwerpen zijn in 3 nissen beelden te zien van Jozef Geefs: In de linkse en rechtse nis voorstellingen van respectievelijk de H. Joachim en de H. Anna en centraal opgesteld de Heilige Familie. Deze beeldengroep dateert van 1874.

In 1902 staat in het archief vermeld dat de Kruisweg geheel opnieuw werd 'gepolygrameerd'. Waarschijnlijk wordt hier bedoeld gepolychromeerd, wat betekent het meerkleurig beschilderen van beeldhouwwerken. Dit polychromeren werd uitgevoerd door Hendrik Driessen uit Groesbeek en de kosten ad f 190,-- werden betaald door, u raadt het al, mejuffrouw Jenny van Sonsbeek.

In een brief van 15 augustus 1922 vraagt pastoor Rovers aan de bisschop of hij de Kruisweg mag overbrengen naar de nieuwe kerk en daar weer opnieuw inzegenen, teneinde de daaraan verbonden aflaten weer te kunnen verdienen

Op 21 april 1951 gaat er een brief naar Mgr. Mutsaerts om het definitief herstel Oorlogsschade van het schilderwerk aan de Kruisweg te mogen uitvoeren. Deze keer worden de staties niet gepolychromeerd, maar wordt het schilderwerk monochroom uitgevoerd en hiervoor moet f 575,-- betaald worden.

De Heilige Missie

Een van de kostbare archiefstukken die de parochie bezit is het Parochie memoriaal. Het Parochiememoriaal bestaat uit 2 boeken en die liggen veilig opgeborgen in de kluis. Het is

een soort dagboek, waarin de vroegere pastoors belangrijke gebeurtenissen, die in de parochie plaatsvonden, opschreven.

In een gezamenlijk project heeft de archiefcommissie (Henk Arts, Jaap Veulings en Joop Straatman dus) het eerste deel "vertaald". Je mag hier inderdaad over vertalen spreken, want er zijn veel pagina's die heel slecht leesbaar zijn. Er komt ook een flinke portie Latijn in voor en we hebben Ger Willems bereid gevonden om die vertaling voor zijn rekening te nemen. Zo hopen we over een aantal maanden een wat beter leesbare editie van het parochiememoriaal te kunnen uitgeven.

In het parochiememoriaal wordt veel aandacht besteed aan de Heilige Missie. We hebben het hier niet over het werk van de missionarissen in verre landen. Hier gaat het om het 'bekerings' werk binnen de eigen parochie, eigenlijk meer te beschouwen als retraites, die werden gegeven om de gelovigen weer op het goede pad te krijgen. Ze moesten weer eens doordrongen worden van de eeuwige waarheden: hemel, vagevuur en hel, maar vooral de hel, als afschrikwekkend oord van verdoemenis, waar je terecht kwam als je niet volgens Gods geboden leefde. Deze volksmissies van de paters Redemptoristen zijn rond 1840 begonnen. Onder leiding van de destijds bekende pater Bernard Hafkenscheid wordt er in een parochie 10 dagen lang gepreekt en biecht gehoord, en in die tijd nog met veel succes.

In De geschiedenis van Moergestel - De gang naar kerk en kroeg, door Ad van den Oord staat beschreven dat daar in 1845 de eerste Heilige Missie wordt gehouden. De Moergestelse kerk zat tien dagen stampvol en de drie aanwezige paters gaven zich volledig, zelfs zodanig, dat zij zelf bijna bezweken tijdens hun preken. Pater Bernard rustte niet voor hij in de zuchten en de tranen des volks de zekerheid van zijne overwinning had gekregen. De biechtstoelen worden 'bestormd' en in Moergestel kunnen twintig biechtvaders het werk nauwelijks aan.

De eerste aantekening van een Heilige Missie in Groesbeek dateert van 1846. Pastoor Kersten schrijft:

19 Aprilis. Een jaar na mijne inleiding als pastoor had Groesbeek het geluk eene H. Missie te mogen hebben onder de Directie van den wereld beroemden Eerw. Pater Bernard, geassisteerd door den Eerw. Pater Verheijen en den Eerw. Pater van der Zanden.

Deze H. Missie werd geopend Die Dominica in Albis (Passiezondag) en veertien dagen daarna gesloten. In dien tijd van de Missie hielden de Groesbeekers Pasche. Deze eerste Missie in Gelderland en aan de grenzen van het koninkrijk Pruisen heeft veel, zeer veel nut en heil in deze omstreken teweeg gebracht, doch vooral onder de Groesbeekers.

Maar pastoor Kersten heeft niet alleen zorg over het zielenheil van zijn merendeel arme parochianen, ook het stoffelijke welzijn gaat hem ter harte. Hij gaat naar rentmeesters en naar de eigenaren van het Rijswaardenhout om er voor te zorgen dat ze hout verkopen aan de 'bessembinders' en de pastoor schrijft hierbij in het Memoriaal:

dit geschiedde slechts een jaar en in twee dagen waren zij uitverkocht; zo vurig was de bessembinder na de Missie om te kopen, doch dit hield met het eerste jaar op; de Heeren hadden geen lust meer om te verkopen, maar de bessembinder nog wel om te eten, en om aan het eten te kunnen blijven moesten zij bessems binden, om bessems te binden banden (hout) hebben. Ergo intelligenti pauca

Bij het succes van deze eerste volksmissie in Groesbeek constateert pastoor Kersten met voldoening dat er gedurende de periode 1846 – 1849 slechts drie onwettige kinderen worden gedoopt.

In 1849 is het enthousiasme van pastoor Kersten echter danig bekoeld. In november van dat jaar wordt er in Groesbeek een vernieuwing van de Heilige Missie gehouden. Pater Bernard kan deze keer niet. Hij is in Noord Amerika om de uitbreiding van de congregatie van de redemptoristen te bevorderen.

Met wat woordspelingen op Groes beek doet pastoor Kersten verslag over deze 10daagse Missie in het parochiememoriaal:

De Eerw. Paters predikten gedurende 10 dagen met vuur en voor Groesbeek doelmatig. Zij grisselden het Groes en troebelden de Beek dermate dat men zou zeggen er blijft geen enkele puin in het Groes en geen snoek meer in de Beek, en Groes en Beek zal na de Hermissie zuiver zijn, een nieuw Groesbeek, maar neen, het puin scheen in het Groes zijne wortelen reeds te diep geschoten te hebben en de Beek te vuil te zijn geworden. Er vertoonden zich nog snoeken, nog puin en onkruid na de Hermissie.

**"Reeds brandt onder uwe voeten die schrikkelyke oven,
en ach, op dit oogenblik dat gy dit leest, ach,
hoe vele zielen worden door denzelven verslonden."**

We kunnen het ons nu nog nauwelijks voorstellen, maar het dramatisch vermogen van de paters Redemptoristen was groot, zo groot, dat ze in staat bleken de gelovigen aan het huilen (wenen lezen we in de archieven) te krijgen tijdens hun Missie-preken.

De eerste Volksmissie in Nederland wordt gehouden in de oude kloosterkerk van Wittem in de winter van 1833-1834. De opzet van de volksmissies is om de gelovigen te bekeren, zodat ze hun zondig leven afzweren. Dat gebeurde dan vooral door het in beeld brengen van alle

verschrikkingen van de hel en verdoemenis. De gelovigen worden door de paters-predikanten gewaarschuwd tegen volksvermaken, en vooral tegen het dansen. In het Volksmissieboek dat in 1839 wordt uitgegeven staat dat vooral de maagden worden gewaarschuwd en dat in ontuchtige dansen de onschuld sterft.

In Groesbeek duurt het tot 1859 voordat er weer een Heilige Missie wordt gehouden. In de jaren ervoor wordt er wel een paar keer een Jubile gehouden, eigenlijk ook een soort Missie.

In 1850 geeft de Paus een volle aflaat bij wijze van Jubile bij gelegenheid van zijn terugkeer uit ballingschap vanuit Gaeta. Het is namelijk een onrustige tijd in Europa; in 1848 breken er verschillende revoluties uit in Italië en ook in de Kerkelijke Staat, waar de radicalen met succes een greep naar de macht doen. Paus Pius IX moet vluchten, maar eind 1849 is in Italië de oude orde weer hersteld en kan de Paus weer terug naar Rome.

Het Jubile in Groesbeek in 1850 duurt 15 dagen. De eerste acht dagen elke dag twee preken; 's morgens een instructie en 's avonds een grote preek. Pater Bernard is weliswaar beroemd als predikant, maar de kapelaans in Groesbeek kunnen er ook wat van. Pastoor Kersten schrijft in het parochiememoriaal:

Mijne Eerw. Heeren Kappellaans en de Eerw. Heer van Vucht kapellaan te Beek, die mij gedurende het Jubile assisteerden hielden de eeuwige waarheden op eene zoo indrukwekkende wijze voor dat het waarlijk naar eene Hermissie geleekt.

En hij staft zijn bewering met een paar voorbeelden:

Doodzonde

De Eerwaarde heer Kappellaan J.A. Veldhuijsen sprak, na reeds over het einde van den mensch gehandeld te hebben, en andere stoffen, in eene avondpreek over de doodzonde; stelde de afgrijselijkheid derzelve op zoo eene vattende wijze voor, dat van toen af reeds de meesten besloten nimmer meer eene doodzonde te bedrijven.

de Dood

De Eerw. Heer C. van Vucht Kap. te Beek sprak in eene avondpreek mijn volk over den dood, over de zekerheid des doods, en de onzekerheid, wanneer hoe of waar den dood ons zal treffen, en schilderde den dood en het ongeluk dergenen, die door den dood in doodzonde verrast wordt, zoo levendig af dat velen verbleekten.

In 1852 is er weer een jubile en eindelijk in 1859 heeft deze gemeente Groesbeek het groot geluk weer een Heilige Missie te hebben schrijft pastoor Rovers in het Memoriaal.

Tijdens deze Missie wordt ook de Broederschap van de H. Familie voor mannen opgericht en er kunnen al meteen 215 leden worden ingeschreven. De pastoor is zeer tevreden

In 1863 is er weer een Missie verzorgd door drie paters Redemptoristen. En vooral pater Michaël van Eupen wordt gewaardeerd om zijn mooie preken. Hij heeft het zo goed gedaan dat de mensen hem ver boven Bernard stelden. Naast de 3 Redemptoristen komen er nog 2 paters Capucijnen assisteren bij het biechthoren.

Tien jaar later zijn het weer de paters Redemptoristen die in Groesbeek een Missie geven. De animo voor deelname is nog steeds groot. Drie keer per dag een volle kerk, en...

toen de tijd gekomen was, om zich in het bad der boetvaardigheid te zuiveren, waren er honderden, die halve nachten (reeds om 1 uur waren de biechtstoelen bezet) of geheele dagen geduldig het oogenblik afwachtten, zich aan de voeten des priesters te kunnen werpen en een nieuw, Gode welgevallig leven te beginnen.

Bij de Missie in 1881 stormt het op 14 oktober zo hard dat de mensen, uit angst voor instorting van de kerk, bij de preek de kerk uit lopen.

In december 1890 zijn het de Jezuïeten die de H. Missie geven, en dat die het anders aanpakken dan de Redemptoristen blijkt wel uit de notitie van pastoor Van Laarhoven:

Was de toon in de preeken en onderrigtingen zachter dan die, welke men van andere missionarissen gewoon is, toch was de bijval die zij vonden, groot. Als beste bewijs kan dienen, dat de oefeningen steeds met algemeenen ijver werden bijgewoond, en dat niettegenstaande de streng heerschende koude.

En om de rij van Missies te sluiten vermelden we nog die van 1899.

De volksmissies die regelmatig gehouden worden hebben weliswaar succes, maar ook het volksvermaak, waartegen juist gewaarschuwd wordt, neemt toe. En dat Carnaval vieren vindt de pastoor maar niks, maar hij heeft een effectieve oplossing bedacht:

Om een einde te maken aan het misbruik dat sommigen begonnen te maken van de vastenavondsdagen, was gezorgd dat dit jaar die dagen zouden invallen in het midden der Missie – Het gevolg is geweest dat van de Vastenavondfeesten hoegenaamd niets is te zien geweest. De Eerw. Paters hebben hun best gedaan: de ijver der parochianen was buitengewoon, zoodat wij konden zeggen dat zelden eene Missie beter geslaagd was dan deze.

Ná 1900 worden er nog wel volksmissies gehouden, maar de betekenis hiervan neemt af. Deze vorm van geloofsbeleving spreekt de moderne mens niet meer aan. In een nieuwe vorm worden er nog wel parochieretraites e.d. gegeven. Maar vanaf de jaren zestig komen we ook deze vorm van "missiewerk" nog nauwelijks tegen in de parochies.

Mariabeeld Mooksebaan

Het plan om in Groesbeek een groot madonnabeeld te plaatsen langs de openbare weg ontstaat in de jaren vijftig. Het is bedoeld als blijk van trouw aan Maria; om zo ook de Maria devotie in Groesbeek levendig te houden.

Er wordt een Maria-comité gevormd door de initiatiefnemers (kapelaan A. v.d. Ven en de heren H. Verbeeten, Binnenveld 3 en J. Kersten, Stekkenberg 11).

De geloofsgemeenschap wordt gevraagd om een bijdrage en er gaat een schrijven naar alle katholieke verenigingen en instellingen om dit mooie plan financieel te ondersteunen. Aan het slot van de grote actie ontvangen alle "Maria-kinderen" (en dank zij zuster de Hey, die bij ieder meisje dat geboren werd de naam Maria wilde, waren dat er heel wat in Groesbeek) nog een schrijven om door een afzonderlijke bijdrage hulde te brengen aan hun patrones. Ook de bekende pater Rubbens uit Nijmegen wordt naar Groesbeek gehaald. Op zondag 6 mei 1956 houdt hij in alle HH. Missen een Maria-preek en er wordt dan meteen gecollecteerd voor het Maria-comité.

Intussen is het comité al druk bezig met de concrete uitvoering van het plan.. De Limburgse kunstenaar Peter Roovers uit Heyen krijgt de opdracht om het beeld te maken.

Wat de plaats betreft gaan de gedachten van het Actiecomité aanvankelijk uit naar het driehoekig stukje grond aan de Mooksebaan en Mooksestraat, ter plaatse van de aanwezige, van veldkeien gemetselde bank.

Maar als definitieve plaats wordt uiteindelijk gekozen voor een stukje grond bij de splitsing van de wegen Heumensebaan en Mooksebaan. Op 5 oktober 1956 wordt door de gemeente Groesbeek goedkeuring verleend

tot het oprichten van een voetstuk en het daarop plaatsen van een Mariabeeld op een gedeelte van het terrein kadastraal bekend gemeente Groesbeek Sectie F. nr. 360, gelegen nabij de wegsplitsing Mooksebaan – Heumensebaan, onder voorwaarde dat geen uitzichtbelemmerende terreinafscheiding mag worden aangebracht.

Voorafgaande aan de plechtige inzegening wordt er van 4 t/m. 6 oktober een Maria-triduum gehouden.

Op 7 oktober – Rozenkranszondag – is de plechtige inzegening van het Groesbeekse Mariabeeld. 's Morgens om 10.15 uur is er een pontificale Hoogmis, die wordt gecelebreerd door Mgr. C. Kramer O.F.M., bisschop van Luan (China). Ceremoniarius is de zeereerwaarde heer P. Coolen, secretaris van het bisdom en het parochieel zangkoor zingt onder leiding van de heer Th. Rutten de 'Missa Festiva' van Philip Loots.

En in de namiddag is dan de plechtige inzegening van het Mariabeeld. Om kwart over vier vertrekt de stoet vanaf de kerk van de HH. Cosmas en Damianus; fanfare Wilhelmina voorop; dan volgen de verkenner, gidsen, welpen, kajotters en kajotsters, daarna het uitvoerend Maria-comité, het ere-comité, de misdienaars, de geestelijkheid, de Maria-groepen. Als laatste van deze lange stoet Zijne Hoogwaardige Excellentie Mgr. Kramer, voorafgegaan door de bruidjes. Bij het beeld houdt pastoor Pijnenborg een korte toespraak. Het Mariabeeld wordt onthuld en ingezegend. Er wordt gezongen. Mgr. Kramer preekt en spreekt de toewijding van heel Groesbeek aan Maria uit. Tot slot wordt aan alle toeschouwers gevraagd het Groesbeeks huldelied aan O.L. Vrouw mee te zingen.

Het Maria comité heeft haar taak erop zitten en de Broederschap van O.L.Vrouw van Kevelaer neemt de taak op zich om voor vernieuwing van planten bij het beeld te zorgen en aan de gemeente Groesbeek wordt gevraagd om het onderhoud van dit parkje te verzorgen.

Maar het is slechts voor korte duur.

Zeven jaar later, in 1963, wordt het Mariabeeld vernield en de beschadigingen zijn zodanig dat uiteindelijk besloten wordt het beeld te laten verwijderen. Een triest einde voor deze mooie uiting van Maria devotie, die met veel moeite en inzet van zo vele gelovigen tot stand was gekomen

Jenny van Sonsbeeck

In het Parochiememoriaal werd door de pastoors uitgebreid melding gedaan van de fundaties en schenkingen van de parochianen. Het begrip fundatie is tegenwoordig niet meer zo bekend; het is afgeleid van het Latijnse (pia) fundatio en dat betekent 'vrome stichting'. Het houdt in dat er aan de Kerk roerende of onroerende goederen worden geschonken, waarbij de Kerk zich verplicht uit de jaarlijkse opbrengst van deze goederen H. Missen te laten lezen.

Vroeger werd dit regelmatig gedaan; de gelovigen dachten dat het een opstapje was naar de hemel en het was voor de Kerk een niet onbelangrijke bron van inkomsten.

Bekijken we de periode 1860 – 1910 dan springt er één naam uit en dat is die van Mejuffrouw Jenny van Sonsbeeck. Ze is al bijna honderd jaar geleden gestorven, zodat we nu haar vele schenkingen wel even mogen noemen.

De opsomming begint in 1863, een bescheiden begin nog, ze schenkt dan aan de kerk van Groesbeek een nieuw kazuifel ter waarde van f 37,--

Maar drie jaar later geeft ze f 3.000,--. Pastoor Rovers schrijft hierover:

In 1866 kreeg juffrouw Jennij Cornelia van Sonsbeeck, bij de zusters als kostjuffrouw, den zaligen inval om f 3.000,-- te schenken tot daargestelling van nieuwe scholen, het optrekken der twee zijbeuken en voor het inrichten tot een oudevrouwdes verblijf.

In datzelfde jaar schenkt ze aan de kerk ook nog een zijden antependium met daarop geborduurd de vier evangelisten (f 240,--). Ik wist ook niet meer wat een antependium is, dus heb ik het even opgezocht. Het komt natuurlijk van het Latijn (ante = voor en pendere = hangen) en het is een aan de voorkant van het altaar aangebrachte bekleding.

En we blijven nog in 1866. In dat jaar werd op kosten van Jenny van Sonsbeeck de zilveren gothieke monstrans gerepareerd en in het vuur verguld (f 169,--).

Drie jaar later schenkt ze aan de Groesbeekse parochiegemeenschap een communiebank en een biechtstoel, "de Goede Herder" tekent pastoor Rovers hierbij aan. (f 800,--).

En dan in 1877 heeft Jenny van Sonsbeeck de mooie Kruisweg geschonken. De kosten bedroegen 2.500 francs. In een eerder artikel in deze reeks heb ik al aandacht besteed aan de Kruiswegstaties. Daarin heb ik al geschreven dat onze weldoenster niet alleen de Kruisweg heeft betaald; ze heeft ook in 1902, toen de staties opnieuw in kleur werden gezet door Hendrik Driessen, de kosten hiervan voor haar rekening genomen (f 190,--).

En we zijn nog niet aan het einde van de litanie van goede werken. In 1878 krijgt pastoor Rovers voor zijn kerk een mooi wit kazuifel (f 200,--); in 1884 een altaartapijt ter waarde van f 250,--.

In 1886 schrijft pastoor Rovers:

Mejuffrouw Jenny van Sonsbeeck, welke als altijd, verslonden is in ijver voor het huis des Heeren heeft daarop goedgevonden op hare kosten communiebank en groot altaar te laten vergulden hetgeen goed effect maakt.

In 1887 schenkt ze twee koperen verzilverde kandelaars, met daarbij nog 6 kleine (f 125,--) en ze "financiert" in dat jaar, samen met de pastoor twintig nieuwe vanen voor de H. Familie (f 150,--) en in 1890 geeft ze nog een mooi geborduurd rood kazuifel (f 217,00) en 3 jaar later krijgt de pastoor nog twee rode fluwelen dalmatica's (f 237,--). Ook dit woord heb ik maar even opgezocht. Van Dale geeft als antwoord dat het woord uit de R.K. liturgie komt en dat het een liturgisch overkleed is dat gedragen wordt door de in de H. Mis assisterende diaken en subdiaken.

In 1894 wordt er een fundatie gemaakt. De pastoor ontvangt 3 obligaties van f 1.000,-- 3½ % en 2 stuks van f 200,--, eveneens 3½ %. De volgende voorwaarden worden vastgesteld: zo lang ze leeft zal de opbrengst van de coupons tot haar eigen beschikking blijven. Na haar dood zal de opbrengst voor de helft bestemd zijn voor de armen van de parochie en de andere helft voor kleding van de arme schoolgaande kinderen van het Liefdehuis.

Op 12 juli 1909 overlijdt onze grote weldoenster. Maar ook in haar testament is ze de kerk van Groesbeek niet vergeten. Het blijkt dat de pastoor van de kerk van de HH. Cosmas en Damianus tot enige erfgenaam van haar nalatenschap is benoemd. Het totale bedrag der nalatenschap bedraagt f 27.015,--. Er moet wel vijftig jaar lang een H. Mis worden gelezen tot haar intentie, maar dat zal voor pastoor Rovers geen bezwaar zijn geweest.

Als we nu alles bij elkaar tellen komen we op ruim f 40.000,-- en dan zijn de kruiswegstaties en het vergulden van communiebank en altaar nog niet meegenomen.

Over Jenny van Sonsbeeck zelf is in het archief niet veel te vinden. Ze was dus bij de zusters in de kost en ze heeft daar 48 jaar gewoond en is in 1909 overleden. Maar wat we dus ook weten is dat ze de kerk van Groesbeek een warm hart toedroeg en dat ze zeer betrokken was met het lot van de armen van Groesbeek. ALTAARWACHT

We hebben in het archief een fotokopie van een bewijs van inschrijving van de Altaarwacht. De Alta

Kerkhof Kloosterstraat

In 1846 vinden we in het parochie archief de eerste vermelding over een rooms katholieke begraafplaats. Pastoor Kersten schrijft in het Parochiememoriaal dat het kerkbestuur op 12 maart 1846 een 'rekwest' aan Zijne Majesteit heeft gezonden om een nieuwe katholieke begraafplaats te mogen aanleggen. Dit verzoekschrift wordt door de koning goedgekeurd met de opmerking erbij dat het kerkbestuur zich, voor het verkrijgen van een vergunning en voor de aanleg van het kerkhof, dient te wenden tot het gemeentebestuur.

Tot die tijd werden de katholieken begraven op de oude begraafplaats bij de protestantse kerk. Dit recht wil het kerkbestuur wel blijven houden. Er gaat dan ook een verzoek naar het gemeentebestuur om de vereiste goedkeuring voor aanleg van een nieuw kerkhof te krijgen met de toevoeging:

"behoudende het R.C. kerkbestuur het regt en de volle vrijheid om lijken te begraven op het oude kerkhof of op het nieuwe, en latende ook die vrijheid aan elk der Cath. ingezetenen om hunne dooden op het oude kerkhof te begraven".

Dit was een doorn in het oog van den protestantsche burgemeester J. L. Laijendekker.

Op 5 december 1846 wordt door het gemeentebestuur de vergunning voor aanleg van een begraafplaats verleend, maar het gemeentebestuur zegt ook niet bij magte te zijn om het kerkbestuur het recht te verlenen om op het oude kerkhof te blijven begraven, want het oude kerkhof is eigendom van de protestantse kerk en het gemeentebestuur voegt eraan toe, dat als het kerkhof te klein mocht worden, het kerkbestuur maar een verzoekschrift in moet

dienen bij de Gereformeerde Gemeente, zodat deze dan een plaats zou kunnen aanwijzen waar de lijken begraven konden worden. Het kerkbestuur is het hier vanzelfsprekend niet mee eens en dient een bezwaarschrift in, met name wat het laatste punt van het gemeentebesluit betreft. Er volgt nu een juridisch steekspel dat 2 jaar duurt, maar op 20 december 1848 komt er een nieuw gemeentebesluit, waarin het besluit van 5 december 1846 nietig wordt verklaard en vergunning wordt gegeven om een nieuwe begraafplaats aan te leggen en daarop volgens de bestaande regels te begraven en niets verders weigerende, noch toestaande schrijft pastoor Kersten in het parochiememoriaal. Pastoor Kersten wil ook wel even duidelijk laten zien dat het recht om op het oude kerkhof te blijven begraven nog bestaat:

Om het regt van op het oude kerkhof begraven te blijven behouden, heb ik de kleine kinderen, die de H. Sacramenten der stervenden op hun ziekbed niet ontvangen hebben, blijven begraven op het oude kerkhof.

Op de inventarislijst van 27 mei 1856 wordt het kerkhof vermeld met de volgende omschrijving:

Afd. II, art. 2

Een kerkhof ter grootte van 27 roeden 50 ellen, door Heeren de Bruijn aan de R.C. Kerk geschonken en bij wijze van koopacte getransporteerd.

Afd. II, art. 4

Heeft de R.C. Kerk het regt van eigendom op 't oude kerkhof behouden, voor zover het nam. een voor R. Katholieken en Protestanten gemeen kerkhof is.

Op 5 maart 1874 stuurt het kerkbestuur een brief naar de Kerkvoogdij der Hervormde gemeente met het verzoek om een stukje grond te kopen voor uitbreiding van het kerkhof. Het betreffende stukje grond grenst aan het bestaande kerkhof. Als er na 3 jaar nog geen antwoord is wordt op 28 juli 1877 het verzoek nog eens herhaald. En deze keer komt er wel een vlotte reactie van de kerkvoogd, de heer J.D. H. Montenberg. De Kerkvoogdij van de Hervormde gemeente is bereid, gezien het nuttige doel, om een stukje grond, groot ongeveer 24 aren, te verkopen. Er zijn wel 2 voorwaarden aan verbonden:

1e Er uwerzijds een aannemelijk bod gedaan worde, overeenkomstig de waarde die er nu voor de daaraan grenzende perceelen bouwland, besteed wordt.

2e Dat bij inbezitneming de pachter behoorlijk schadeloos gesteld wordt.

Maar het duurt toch nog bijna 10 jaar voordat de koop definitief rond is. Op 23 juli 1886 wordt de koopacte gepasseerd ten overstaan van notaris G. W. Koppel te Groesbeek.

Namens de Hervormde gemeente is aanwezig de heer Johan Montenberg, plantage meester van het Kroon Domein en de kopende partij wordt vertegenwoordigd door pastoor Willem van Laarhoven, geassisteerd door de kapelaans Constantinus Blomjous en Petrus van Zutphen als getuigen.

Het kerkbestuur moet f 300,-- betalen voor een stukje grond dat in de koopakte als volgt staat omschreven:

Bouwland ter grootte van circa vier en twintig aren, deel uitmakende van het kadastrale perceel de Gemeente Groesbeek sectie J Nummer 700 en het geheel groot een hectare, vijftien are, grenzende ten Noorden aan sectie J Nummer 699, ten Westen aan J Nummer 1143, ten Zuiden aan J Nummers 695 en 1458, ten Oosten aan J Nummer 700.

Van hetzelfde jaar 1886, waarin de koopakte voor de aankoop grond voor het kerkhof gepasseerd wordt hebben we nog een ander archiefstuk. Het is een brief van Mgr. Godschalk aan pastoor W. van Laarhoven. Het gaat over de reconciliatie van het kerkhof. Wij kennen het begrip reconciliatie niet meer, maar de grote Van Dale wel en daar lezen we:

reconciliatie: (rooms-katholiek) rituele herstelling van de wijding van ontheiligde kerken of kerkhoven

Het is niet alleen het woord wat we niet kennen; het hele begrip om een "ontheilgd kerkhof" weer te heiligen komt ons nu als zeer vreemd over. Voor pastoor Van Laarhoven is het begrip niet vreemd, maar hij had wel een probleem. Op het kerkhof in Groesbeek was een ongedoopt kind begraven en hij wilde van de bisschop wel eens weten in hoeverre door het begraven van een ongedoopt kind het kerkhof ontheilgd wordt.

Uit het antwoord van de bisschop blijkt al dat er destijds al twijfel bestond over de noodzaak van een reconciliatie.

Bovendien kan hier ook in aanmerking genomen worden het bestaande dubium onder de auteurs of door het begraven van een ongedoopt kind al of niet het kerkhof ontwijd wordt.

En als de bisschop dan verder adviseert om eerst maar eens te kijken of de zaak al bij het publiek bekend is, dan wordt die twijfel alleen maar groter. Het is volgens de bisschop in zo'n geval niet nodig om het kerkhof opnieuw te wijden.

Hij besluit zijn brief aan pastoor Van Laarhoven als volgt:

Is het niet publiek of zal het niet publiek worden, dan is de reconciliatie onnoodig; is het publiek of kan Uew met grond veronderstellen, dat het publiek gaat worden, dan kan Uew, aangezien de reconciliatie vervat is in de benedictio, volstaan met het benediceeren juxta Rit. Rom. van het geheele kerkhof in plaats van het aangekomen gedeelte, en waartoe wij

Uew vroeger magtigden, welke magtiging wij bij dezen in zoover noodig, hernieuwen en tot het geheele kerkhof casu quo, uitstrekken.

Hoogachtend,

de Bisschop van 's Bosch

w.g. A. Godschalk.

In 1848 kreeg de katholieke geloofsgemeenschap de vergunning voor een eigen begraafplaats. Tot die tijd werden de katholieken begraven op de oude begraafplaats bij de Protestantse kerk.

Er lagen daar ook twee pastoors begraven, namelijk pastoor J.A. van Mook, overleden in 1831 en pastoor J. Schouten, overleden in 1854. Over deze twee pastoors gaat het deze keer.

Pastoor Pijnenborg heeft in 1948 een brief gehad van de Hervormde Gemeente. Men wil het kerkhof in orde maken en men wil voor het onderhoud van de graven van de 2 pastoors voortaan jaarlijks f 5,-- per graf. Dat is natuurlijk een vriendenprijsje, maar ook voor deze f 10,-- per jaar vraagt pastoor Pijnenborg netjes toestemming aan de bisschop om dit bedrag uit de kerkekas te mogen betalen. Hij schrijft er bij dat overbrenging van de graven het meest voor de hand liggend zou zijn, maar er zijn 2 bezwaren. Ten eerste zouden dan alle rechten worden prijsgegeven om op het oude kerkhof te mogen blijven begraven (zie het eerste artikel over het kerkhof Kloosterstraat). en verder vindt pastoor Pijnenborg dat het misschien maar beter is als beide pastoors tussen hun schapen blijven liggen, want er zijn daar honderden, misschien wel duizenden katholieken begraven, zo schrijft hij aan de bisschop.

Maar Mgr. Mutsaerts is een andere mening toegedaan. Hij vindt het passend dat de lijken van de pastoors naar het katholieke kerkhof worden overgebracht en hij machtigt pastoor Pijnenborg om de kosten die eraan verbonden zijn te boeken ten laste van de kerkekas.

En aldus geschiedde. In het archief hebben we een kladblaadje waarop het volgende staat aangetekend:

Op 20 augustus 1948 zijn de pastoors:

J. A. van Mook, overleden in 1831 en

J. Schouten, overleden in 1854

overgebracht naar het katholieke kerkhof en begraven

voor de Calvarieberg. De grafstenen zijn gelegd tegen

de Calvarieberg.

(zie schrijven Ned. Hervormde Gemeente en Bisdom)

De lijken waren praktisch geheel vergaan.

Bij het openen der graven waren de kisten ogenschijnlijk nog in tact, maar ook deze bleken geheel verteerd.

ALTAARWACHT

We hebben in het archief een fotokopie van een bewijs van inschrijving van de Altaarwacht. De Altaarwacht was een vereniging die tot doel had de bevordering van het dagelijks of meerdere keren per week bijwonen van de H. Mis en het ontvangen van de H. Communie.

In het archief hebben we geen stukken gevonden waaruit zou blijken dat in Groesbeek deze vereniging ook bestaan heeft. De fotokopie betreft een inschrijving bij de "Bossche Diocesane Altaarwacht". De vereniging had vier klassen; hoe meer je naar de kerk ging hoe hoger je werd geclassificeerd. Om in de vierde klasse te komen moest je wel dagelijks de H. Mis bijwonen.

Het lidmaatschap van de Altaarwacht leverde veel geestelijke voordelen op. Hieronder een opsomming zoals ze op het inschrijvingsformulier vermeld staan.

1 De Leden der Bossche Diocesane Altaarwacht, kunnen een vollen aflaat verdienen:

- a. Op den dag der inschrijving.
- b. Eenmaal per week op een werkdag, naar verkiezing, waarop zij de H. Mis bijwonen.
- c. Op H. Sacramentsdag, of op een der dagen van het Octaaf, waarop zij de formule uitspreken en de voornemens vernieuwen volgens art. 3 der Uniforme Statuten.
- d. In het uur des doods, indien zij na gebiecht en gecommuniceerd te hebben of ten minste met een berouwvol hart, den Zoeten Naam Jezus met den mond, zoo zij kunnen of althans met het hart godvruchtig aanroepen en den dood als straf der zonde uit Gods handen gelaten aannemen.

2 Aan de Priesters-Directeurs zijn de volgende faculteiten verleend:

- a. Om enkel met het kruisteecken rozenkransen te wijden en daaraan de z.g. aflaten van de Kruisheeren te verbinden.
- b. Om crucifixen te wijden en daaraan de aflaten van den Kruisweg te verbinden voor hen, die wettig verhinderd zijn den Kruisweg in de Kerk te doen.

Volle aflaat

In het eerste artikel van de Geestelijke Voordeelen staat dat de leden een volle aflaat konden verdienen. Nu spreekt dat ons niet meer aan, maar vroeger was het een essentieel onderdeel van de geloofsbeleving. Het was ook een vrij ingewikkelde materie want er waren aflaten te verdienen van enkele dagen, maanden of jaren met als maximum een volle aflaat. Onze Lieve Heer had een aparte boekhouder nodig om dat voor alle gelovige zieltjes bij te houden. Als kind kan ik me nog herinneren dat we met Allerzielen de zogenaamde Toties Quoties aflaat wel spannend vonden. Je moest dan 6 Onzevaders en Weesgegroeten bidden en dan even de kerk uit en je had weer een ziel gered uit het vagevuur en dan de kerk weer in om een volgende ziel uit het vagevuur te halen.

Religieus erfgoed

Kerk Goddelijk Hart van Jezus, de Horst

2008 is uitgeroepen tot jaar van het religieus erfgoed. Er zullen dit jaar, op landelijk niveau, allerlei activiteiten geregeld worden om te kunnen ervaren wat het religieus erfgoed voor ons betekent. Met onze kerken, kloosters, abdijen, moskeeën, begraafplaatsen en kerkelijke kunstschaten beschikken we in Nederland over een grote verscheidenheid aan religieus erfgoed. Ook in onze parochie zullen we hier aandacht aan besteden. In dit artikel gaat het specifiek over de kerk op de Horst.

Een paar weken geleden hebben we bezoek gehad van een monnik van de abdij St. Benedictusberg te Vaals. Deze broeder Lamberthus houdt zich voornamelijk bezig met het religieus erfgoed van de gebroeders van der Laan, Hans, Jan en Nico. Je kunt ze met recht een architectengezin noemen, want ze waren alle drie architect. Ook vader Leo, die aanvankelijk werkzaam was als meubelmaker, vestigde zich in 1891 als zelfstandig architect. Hans van der Laan, die ingetreden is bij de orde der Benedictijnen was de belangrijkste van de drie. Het ontwerp van de kerk in Groesbeek is van Nico van der Laan. Bij de ontwerpen van deze architect vormde de kerkbouw uit de vroegchristelijke periode, met name de basiliekvorm, een belangrijke inspiratiebron. We kunnen dit goed zien als we de afbeelding van de kerk van het Goddelijk Hart plaatsen naast die van de bekende basiliek van San Appollinare te Classe bij Ravenna, Italië, die gebouwd is in de 6e eeuw. Ook zijn broer, Dom Hans van der Laan heeft zich met de kerk van de Horst bezig gehouden. We hebben in het archief een kopie van een brief van hem aan Nico waarin hij schrijft dat hij een tekening heeft gemaakt voor de communiebanken van Groesbeek.

Het bezoek van broeder Lamberthus maakte ons ook duidelijk dat de kerk van de Horst ook buiten Groesbeek bekendheid geniet. Op een door de benedictijnen van de abdij St. André in

Frankrijk uitgegeven periodiek uit 1952 *Revue des arts religieux et liturgiques* prijkt een foto van de Groesbeekse kerk op de omslag. De stichting 'Oude Gelderse Kerken' heeft ook uitgebreid aandacht besteed aan de kerk op de Horst. In hun kwartaalblad *Venster*, uitgave december 2006, wordt door Drs. Joost van Hest de kerk van het Goddelijk Hart van Jezus uitvoerig beschreven. Hij is van mening dat de architectuur van de kerk op de Horst heel mooi aansluit bij de vroegchristelijke architectuur uit de vijfde en zesde eeuw. Hij schrijft hierover in genoemd artikel:

Dit blijkt niet alleen uit de basilicale opzet met een hoog middenschip, lage zijbeuken en een halfronde koorabsis, maar ook uit de combinatie met een narthex ofwel open voorhal. De middenbeuk wordt aan de voorkant gemarkeerd door een klassiek timpaan en verder is het gebouw voorzien van een campanileachtige klokkentoren en een vrij liggende ronde doopkapel.

Ook aan het interieur van de kerk zijn klinkende namen verbonden. De beschildering van het koor en de Mariakapel en de afbeelding van de H. Donatus achter in de kerk zijn afkomstig van Lambert Simon (1909-1987). Door hem zijn ook de glas in lood ramen in de zijbeuken ontworpen. De twee ramen in de Mariakapel zijn van Charles Eyck (1897-1983) en de deksel van de doopvont is gemaakt door een bekende Utrechtse edelsmid, Jan Noyons (1897-1983).

Joop Straatman

Geraadpleegde literatuur:

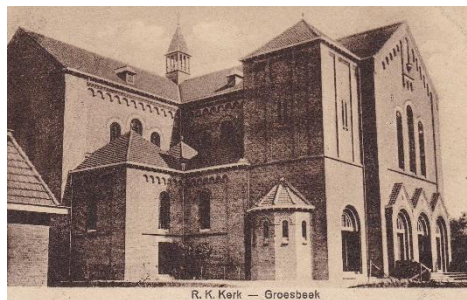
Venster, kwartaalblad van de Stichting Oude Gelderse Kerken, jaargang 4, december 2006: artikel De kerk van het Goddelijk Hart van Jezus in de Horst, geschreven door drs. Joost van Hes*

*Drs. Joost van Hes (1962) studeerde kunstgeschiedenis en archeologie aan de Katholieke Universiteit Nijmegen, waar hij in 1988 afstudeerde. Na eerder werkzaam te zijn geweest als inventarisator kunstbezit in het bisdom Den Bosch, en docent kunstgeschiedenis en kunstbeschouwing bij het Instituut Posterheide, werkt hij sinds 1997 bij het Monumenten Advies Bureau in Nijmegen.

Uit het verleden...

Inwijding in 1922 van de huidige Cosmas en Damianus: 'een glorie dag voor Groesbeek'

Toen de nieuwe pastoor J.M. Rovers hier in 1911 arriveerde, trof hij een bouwvallig kerkgebouw aan. Zijn streven om zo vlug mogelijk een nieuwe kerk te bouwen, wordt vertraagd door het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog (14-18). Het bouwplan moet herzien worden; bezuiniging wordt gevonden door de hoogte van het gebouw te beperken, het zal een kerk zonder toren worden. Op 30 aug. 1920 heeft de aanbesteding plaats en kan het grote werk beginnen, onder leiding van de bouwkundige Van Mestrom uit Nijmegen. Op zondag 27 aug. 1922 wordt de nieuwe kerk plechtig ingezegend door Zijne Hoogwaardige Excellentie Mgr. A.F. Diepen, bisschop van 's Hertogenbosch.

De toenmalige gemeentesecretaris C.A. Luijben beschrijft de gebeurtenis als volgt: 'Het is dan een glorie dag voor Groesbeek en niet het minst voor de parochieherder, wiens gevoelens wij het best afgestemd menen op de offertorium –zang uit de H. Mis van het kerkwijdingsfeest: 'O, Heer God, met een oprecht hart heb ik blijde alles geofferd, en Uw volk dat hier aanwezig is, heb ik met grote vreugde aanschouwd'. Het in romaanse stijl opgetrokken monumentale bouwwerk overschaduwde nu figuurlijk en letterlijk de oude kerk, welke dan afgebroken wordt, om op het vrijkomend terrein een nieuwe pastorie te bouwen.

Het interieur van de kerk vraagt onze aandacht. Nieuw is het hoogaltaar van donker graniet, waartegen de lichtgrijze offertafel, rustend op parelgrijze kolommen, gedistingeerd uitkomt; alles sober van vorm in overeenstemming met de bouwstof. Boven het tabernakel rijst uit de blokvormige achtergrond in glanzend koper de voorstelling van het eerste Kruisoffer met de figuren van Maria en Johannes, geflankeerd door de symbolen der vier evangelisten. Stijlvol als het Godshuis zelf, domineert dit imposante werkstuk van steen- en beeldhouwkunst in het heilige der heiligen van de ark des nieuwen verbond'. Aldus C.Luijben uit wiens verhaal ook blijkt dat de bij de stijl van het bedehuis passende verlichting wegens geldgebrek pas later kon worden aangeschaft. Voor meer info zie uitgave *Het Rijke Roomse Leven van de parochie Cosmas en Damianus*, evenals deze bijdrage samengesteld door Gerrie G. Driessen.

Uit het verleden...

Eerste kerk van Breedeweg ingewijd 15 sept. 1935

'Wij zijn verheugd omdat tot ons gezegd is: wij zullen naar het huis des Heeren gaan'. Zo luidt de openingszin van het programma van de Feestelijke Plechtigheden op 13,14 en 15 sept. 1935.

Op zaterdagmiddag vormt zich voor de pastorie aan de Pannenstraat een lange stoet om Pastoor H.Hoek uitgeleide te doen uit de parochie Cosmas en Damianus, waar hij zeven jaar als kapelaan werkzaam was. Samen met de geestelijkheid der oude parochie werd Pastoor Hoek in een rijtuig overgebracht naar Breedeweg, waar hem de herdersstaf werd overhandigd. Door een haag van bruidjes en schoolkinderen ging de Herder naar de ingang van de pastorie. Hier werd door kinderen een welkomstlied gezongen, waarna Pastoor Hoek het spreekgestoelte betrad en de honderden belangstellenden toesprak.

De nieuwe R.K. kerk te Groesbeek werd Maandag door Z. H. E. Mr. A. F. Diepen, bisschop van Den Bosch, geconsacreerd.

Zondagmiddag was de buurtschap Breedeweg bevolkt door menigte belangstellenden, bijeen om de intocht te zien van: Zijne Hoogwaardige Excellentie Mgr. A.F. Diepen, de Hoog Eerwaarde Heer van Aken (Deken en Pastoor te Beek –Ubbergen), Pastoor en kapelaans van de Cosmas en Damianus, Pastoor C.A. van der Leede van de parochie van het H.Hart en de Burgemeester. Bij de ingang van de kerk werd Mgr. Diepen en bovengenoemde Heren Geestelijken door pastoor Hoek ontvangen en onder het zingen van het Ecce Sacerdos door het zangkoor geleid naar het priesterkoor. (...) Op de derde dag, maandag, droeg de bisschop om 7 uur in de parochiekerk Cosmas en Damianus de H. Mis op. Na afloop verplaatste de Bisschop zich naar de Breedeweg, waar om 8 uur de plechtigheden der Consecratie der nieuwe kerk een aanvang namen. Hierna begon de eerste Plechtige H. Mis met Pontificale Assistentie in de geconsacreerde kerk. Na de H. Mis volgde de plechtige installatie van de nieuwe pastoor door Z.H. Excellentie Mgr. Diepen. Ter afsluiting van de driedaagse feestelijkheden was er op maandagavond een plechtig Lof met Te Deum (de eerste twee woorden van het gezang Te Deum Laudamus: Wij Loven U, O God'). Zoals het kerkdorp de Horst is ook het kerkdorp Breedeweg in de oorlogsperiode 1944-45 totaal verwoest. Gerrie G.Driessen

Uit het verleden...

Eerste kerk van de Horst, in 1928 gesticht 'in den sobere stijl van het eenvoudige volk van het land'

Kapelaan C.A.J. van der Leeden werd in maart 1927 opgedragen: 'de oprichting te beproeven ener nieuwe parochie op de Horst'. Op 12 september 1927 werd aanbesteed de bouw ener nieuwe kerk op de Horst. Hoogste inschrijver was J. v.d. Bosch te Helmond voor f 102.100,- en de laagste G.de Bont te Nieuwkuyck voor f 71.371,-. De Eerste Steenlegging vond plaats op 26 november 1927. Op 24 juli 1928 bericht *De Tijd*:

KERKWIJDING TE GROESBEEK

In het zich steeds uitbreidende en aan inwoners winnende Groesbeek, werd maandag door Zijne Doorluchtige Hoogheid Monsieur A. Diepen van Den Bosch een tweede parochie ingewijd. Pastoor C.A.J. van der Leeden, heeft in de buurtschap de Horst dit nieuwe Godshuis gesticht in den sobere stijl van het eenvoudige volk van het land. Het is een rood-stenen gebouw, waaruit de toren, geheel in de lijn van het dak der kerk, als een verhoging van het kerkdak in dezelfde vorm opschiet. Het is een bedehuis geworden dat geheel harmonieert met het heuvelachtige landschap.

Bij de plechtige inwijding en Pontificale Mis werd Mgr. Diepen geassisteerd door de pastoors J.M. Rovers, C.A.J. van der Leeden, Arn. Suijs van de H. Landstichting, pastoor E. Pompe, kapelaan F.M.J. van Bakel uit Nijmegen, pater J. Govaert van Brakkenstein en de secretaris van den bisschop Mutsaers en de kapelaans H.W. Daniel en J.C. Simons.

De eerste plechtige H. Mis in het nieuwe kerkgebouw werd opgedragen door Pastoor C. van der Leeden met pontificale assistentie van Z.D. H. Mgr. A.F. Diepen. Als *presbyter-assistens* fungeerde Mgr. G.A. van Son, Deken van Nijmegen. *Diaconi ad tronium* waren pastoor J. Rovers uit Groesbeek en Deken A. Sengers van Cuyk. *Diaconi ad missam* de pastoor van Haps, de weleerwaarde heer A. Pompen en de pastoor van het naburige Cranenburg. De plechtigheid werd bijgewoond door Mgr. W.A. van Dinter, magistraat-generaal der Kruisheren van het klooster St.Agatha. De kerk en alle andere gebouwen op de Horst zijn in de periode 17 sept. 1944 – 8 febr. 1945 verwoest door oorlogsgeweld. *Gerrie G. Driessen*

Uit het verleden...

De oorspronkelijk katholieke dorpskerk en bijbehorend kerkenland De Weem gezien vanuit de Binnenveldscheweg, omstreeks 1900

Het rechts op de voorgrond gelegen grondstuk staat in het tussen 1758 en 1764 opgemaakt *Verbaal tot de Lantkaart van de Heerlijkheid Groesbeek* vermeld onder het toponiem 'De Weem'.

Het perceel wordt onder volgnummer 204 omschreven als een perceel bouwland op naam van de pastorie. Het *Middelne-derlandsch Handwoordenboek* hierop nageslagen geeft de volgende verklaring: 'Wedeme, wedem, wedom of we(e)me:

(1) Hetgeen de bruidegom bij het huwelijk

aan de bruid in eigendom geeft, bruidsschat. (2) Donatie aan een kerk of klooster; pastorie'.

Ene Van de Weem vertelde ooit dat zijn familienaam te maken had met een door een R.K. priester geschonken stuk grond aan zijn parochie, te beschouwen als een meegebrachte bruidsschat. Betreffende de Groesbeekse Weem zou dat best zo kunnen zijn, omdat het grondstuk precies tegenover de oude en toen enige kerk is gelegen. Aangezien die donatie voor de Reformatie moet hebben plaatsgevonden, kan de naam De Weem weleens vijf eeuwen oud zijn.

Interessant is verder dat in het voornoemde verbaal het links van De Weem gelegen stuk grond als De Mergen vermeld staat, onder Nr. 203 beschreven als: 'een perceel bouwland'. Die veldnaam is afgeleid van 'Morgengave of mergen', verklaard als: 'Gift door den man aan de vrouw op den morgen na den bruidsnacht'. Ander stuk kerkenland is Nr. 281. perceel bouwland De Paap, van de Pastorij (gelegen ter hoogte van de Spoorlaan). Mogelijk was ook Nr. 289. perceel bouwland Op de Mis, later De Mies genoemd, ooit van de kerk.

Bron: *Geschiedenis van Groesbeeks oudste kerk en van 400 jaar protestantse gemeente*, door Gerrie G. Driessen

Uit het verleden...

Dorpsgeluiden. Prof. B. Tervoort als Dorpschroniqueur

De in 1920 te Groesbeek geboren en getogen linguïst Bernard Tervoort werd in 1966, na 25 jaar jezuïet te zijn geweest, aan de Universiteit van Amsterdam benoemd tot hoogleraar in de psycho-patholinguïstiek. In de jaren negentig publiceerde hij in het *Groesbeeks Weekblad* een reeks korte verhalen over het vooroorlogse dorpsleven. Een daarvan speelt zich af in de Dorpsstraat, op de plek waar nu een brouwerij gevestigd is. Verschillende buurtbewoners waren lid van het Rooms Katholiek Groesbeeks Mannenkoor, zoals J. en A. Oomen, G. en Th. Rutten en E. en P. Jacobs. Afgebeeld op deze foto uit 1932, collectie Gerrie Driessen.

Dorpsgeluiden

Een prachtig dorpsgeluid was dat van de rinkelbellen van de paardentuigen. Er waren boeren van wie de paarden hele hoge hamen om de nek hadden met heel veel glanzend gepoetste, geelkoperen rinkelringen. De rust die uitging van het ritme van die schellenbellen op de rustige stap van een koppel trekpaarden die vind je tegenwoordig niet meer.

Wat er vroeger ook helemaal bij hoorde was het geluid uit de smidse van Oomen. Het geklingklingkling op het aambeeld, daar zat ook een vast ritme in, want zo'n smid sloeg telkens eerst een Beng! Beng! voor menens en liet zijn hamer even Ting ting ting ting uit rinkelen, alsmaar door.

Je had ook het zware om-de-beurt ritme als ze met twee voorhamers er op los sloegen. Dat waren echt harde geluiden, gek dat het dorp er toch geen last van had. Het hoorde erbij, kwam niet van een vreemde.

Smederij Oomen produceerde nog een ander soort dorpsgeluiden, want die van Oomen waren allemaal op het kerkkoor, tenoren en bassen, dus hielden ze de hele dag repetitie. Zo maakten we vast kennis met de nieuwe *Ave Maria* of *Panis Angelicus* of de eerstvolgende mis van Perosi. (...)

Gerrie G. Driessen

Uit het verleden...

Krantenbericht 7 september 1935. PASTOOR H.L.M. HOEK

Nadat gister de plechtige kerkconsecratie met alle daartoe geëigende plechtigheden heeft plaats gehad, heeft Z. Eerwaarde heer Herman Ludovicus Maria Hoek als pastoor zich in de nieuwe St. Antoniusparochie te Groesbeek gevestigd. 't Is wel de jongste pastoor van ons bisdom, want hij is nauwelijks 31 jaren oud. Na zijne studiën te hebben voltooid werd hij nu 7 jaar geleden priester gewijd op 2 juni 1928. In hetzelfde jaar werd hij assistent te Druten en nog in hetzelfde jaar kapelaan te Groesbeek van de parochie Cosmas en Damianus ter vervanging van kapelaan H.W.M. Daniëls. In Groesbeek onderscheidde hij zich door bijzondere werkkraft hetgeen niet alleen de aandacht trok van zijn Geestelijke Overheid maar ook van de bevolking. De ruim 24-jarige kapelaan wist in die uitgestrekte gemeente overal den weg en vooral voelde hij zich aangetrokken tot de daar veel voorkomende arme bevolking, die ver van de kerk verwijderd woonde. In 1933 droeg Z.H.Exc. Mgr. A.F. Diepen hem op aldaar ter plaatse 'De Bruuk' een parochiekerk te stichten. Met de opdracht tot stichting had de bisschop ook de middelen aan de hand gedaan om de opdracht uit te voeren en zo begon hij een pelgrimsreis door het bisdom, met woord en daad bedelend voor de kerk, die de arme parochie zo hoognodig had. En Gods zegen rustte op zijn woord en de parochiën alwaar zijn woord gehoord werd, offerden blijmoedig voor het verheven doel. Zo is de kerk dan tot stand gekomen en behoeft de arme bevolking niet zo ver meer te lopen om bij God en Zijn H. Sacramenten troost en opbeuring te vinden. Groesbeek telt thans drie parochiën, behoorde tot 1934 tot het dekenaat Nijmegen, nu tot Beek-Ubbergen. Op deze foto poseert kapelaan Hoek circa 1930 als geestelijk adviseur van de Kath. Jonge Vrouwenbeweging. (KJV)

Samengesteld door Gerrie G. Driessen.

Uit het verleden...

Religieuzen, prominent benoemd in het boek: *"Groesbeekse heelmeeesters en gemeentegeneesheren 1813 -1974, een voortdurende bron van zorg"*

In deze uitgave wordt niet alleen aandacht besteed aan de indertijd te Groesbeek 'praktiserende' heelmeeesters, gemeentegeneesheren, particuliere huisartsen en vroedvrouwen. Naast de artsen en vroedvrouwen speelden de zusters van het 'Hollands klooster' en die van het 'Duits klooster' als eerste een belangrijke rol in de bejaardenzorg en de wijkverpleging. Daarnaast wordt de

geschiedenis belicht van de plaatselijke R.K. Vereniging Het Wit-Gele Kruis, later Kruisvereniging Groesbeek genoemd. Deze vorm van katholieke charitas was met zijn twee wijkgebouwen letterlijk zichtbaar in het Groesbeekse straatbeeld en werd mede gedragen door Groesbeekse bestuursleden, wat niet vergeten mag worden. Dit geldt tevens voor het liefdewerk, wijkverpleging en bejaardenzorg, verricht door de zusters Franciscanessen uit Roosendaal van het klooster op de Horst en de

zusters Franciscanessen uit Waldbreitbach van het klooster van Breedeweg.

Het klooster van de Horst werd in 1962 in gebruik genomen als Internaat De Lage Horst, dependance van de Stichting Werkenrode. De ontwikkeling van Werkenrode is mede te danken aan de steun, gegeven door de Zusters Franciscanessen van Oudenbosch en de Broeders van Huybergen. Tot slot wordt aandacht besteed aan de verrichtingen van de Barmhartige Zusters van de H. Carolus Borromeus van het klooster Onder de Bogen te Maastricht, wier naam nauw verbonden is met het in 1913 geopende Sanatorium Dekkerswald. In deze uitgave is aangetoond dat de inbreng van religieuzen in de vorige eeuw niet gering is geweest. En niet alleen in de zorg, ook in het plaatselijk onderwijs hebben ze een belangrijke rol gespeeld. Behalve de in dit boek genoemde zusters, hebben de Broeders van de congregatie van de Orde van O.L Vrouw van Dongen zich hier van 1957 tot 1980 zeer verdienstelijk gemaakt.

Samengesteld door Gerrie Driessen. Bruna € 20,00.

Uit het verleden...

TOEDIENING VORMSEL PINKSTEREN 1843, aflevering 1

Deze bijdrage is een samenvatting van een artikel uit *De Godsdienstvriend: tijdschrift voor Rooms - Catholijken*. In het chapter Kerkelijke Berigten wordt verslag gedaan van een gebeurtenis in 1843. De gemeente telde toen circa 2900 katholieke inwoners. Het betreft het toedienen van het heilig

vormsel aan kinderen 'van beider kunne' (jongens en meisjes). Er wordt door 25 muzikanten kerkmuziek gemaakt, wat meteen de vraag opwerpt: plaatselijke muzikanten of muzikanten van elders? De dorpskom was versierd met slingers van dennengroen, kennelijk een oud gebruik. **De foto dateert 1906, toen de Dorpsstraat ook met dennengroen versierd was, dan wegens een burgemeestersjubileum.**

Groesbeek, den 20 Julij 1843

De dag van heden was waarlijk voor Groesbeeks ingezetenen een feestdag, een dag van Christelijke vreugde, een dag, welke steeds bij ons dierbaar zal blijven, en nimmer uit het geheugen gewist zal worden. Wij smaakten het godsdienstig genoeg, om Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid, Monseigneur J. Zwijsen, Bisschop van Gerra, onzen eerbiedwaardige Kerkvoogd in ons midden te ontvangen. Hiertoe waren niet slechts de wegen en straten in de kom van het dorp keurig versierd, ook de ganse Stekkenberg - langs welke de monseigneur vertrekken moest - was in een groen woud herschapen. Alle huizen waren verlicht en de vlaggen wapperden van alle zijde, terwijl de komst van de monseigneur door salvo-schoten werd aangekondigd. De erewacht stond gereed om monseigneur te verwelkomen en hield een deftige aanspraak. En alzo werd onze eerbiedwaardige Kerkvoogd Monseigneur Zwijsen begeleid tot aan de kerk, vergezeld van een ontelbare menigte. Bij de kerk stonden de pastoor en de kapelaan met andere geestelijken gereed om Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid te ontvangen. Wordt vervolgd. Door Gerrie G.Driessen

Uit het verleden...

TOEDIENING VORMSEL PINKSTEREN 20 juli 1843: 'Een verhevener gebeurtenis, welke zeker der vergetelheid zal ontrukkt blijven'. Aflevering 2.

Overgenomen uit *De Godsdienstvriend: tijdschrift voor Rooms-Catholijken*.

'Bij de kerk stonden de pastoor en de kapelaan met andere geestelijken gereed om Zijne Doorluchtige Hoogwaardigheid te ontvangen', aldus eindigt de vorige aflevering. *De Godsdienstvriend* vervolgt: 'De kerk was te dien einde van alle kanten, met festons, guirlandes, jaarschriften en enen kostbare troon -die die in sierlijkheid boven alles uitmuntte, versierd, prijken met Latijnse jaarschriften. Monseigneur alzo plegtstatig binnengeleid, knielde neder en bad, en hield vervolgens een allerzins aangepaste aanspraak, gevende het doel zijner komst te kennen, en bedankte de ingezetenen kerkelijk voor hunne godsdienstige stemming, en Christelijke ijver, zo ruimschoots aan den dag gelegd, en gaf daarop aan de toegevlode menigte zijnen zegen. Dan 's morgens brak den dag aan van ene nog verhevener gebeurtenis, welke zeker der vergetelheid zal ontrukkt blijven; daar wellicht ene zodanige plegtigheid in Groesbeeks schilderachtig bergoord (hoewel 't een Bisschop voortbragt) nimmer heeft plaats gehad. Vroegtijdig waren een aantal geestelijken gereed; de muzikanten ten getale van 25 stonden bereid om Monseigneur naar de kerk te begeleiden.

(Noot: Kardinaal Gerard van Groesbeeck, Prins-Bisschop van Luik, leefde van 1517 - 1580)

Door *Gerrie G. Driessen*

Met dergelijke feestelijke versieringen bracht Groesbeek luister aan zijn priesterfeesten.

De foto toont de Dorpsstraat in 1928 tijdens het priesterfeest van pater Schoenmakers. Evenals in 1843 is de dorpskom versierd met slingers van dennengroen en zijn er veel muzikanten op de been.

Uit het verleden...

TOEDIENING VORMSEL PINKSTEREN 20 juli 1843: 'Een verhevener gebeurtenis, welke zeker der vergetelheid zal ontrukkt blijven'. Aflevering 3.

Overgenomen uit *De Godsdienstvriend: tijdschrift voor Rooms-Catholijken*.

De laatste zin van de vorige aflevering was: 'Vroegtijdig waren een aantal geestelijken gereed; de muzikanten ten getale van 25 stonden bereid om Monseigneur naar de kerk te begeleiden'. Het vervolg luidt: 'Waarlijk zielroerend was de optogt naar het huis des Heeren; eene stille eerbiedwekkende uitdrukking stond op aller aangezicht te lezen; terwijl de muziek weergalmde in de bosrijke velden. Eindelijk beklom Monseigneur den troon, om het H. Misoffer te beginnen, Een twaalfstal Priesters omringden het altaar, en alzo werd het H. Misoffer (Episcopo parato) door den Zeer Eerwaarden Heer Triebels, deken van het district Nijmegen plegtstatig opgedragen; terwijl de muzikanten ene keurige muziek uitvoerden. Daarmede werd het H. Vormsel toegediend aan een aantal kinderen van beider kunne; en deze H. Plegtigheid geëindigd, deed Monseigneur ene waarlijk doeltreffende, en tot nut stichtende redevoering over de vruchten van het H. Vormsel, om alzo de gelovigen vroom, en gesterkt tot de volmaaktheid op te voeren, en leeraarde ouders en kinderen, om gezamenlijk door het aanhoud gebed, den berg des Heeren op te klimmen; en deze waarlijk heilige verrigting werd met den lofzang Veni Creator begonnen, en met een plegtig Te Deum besloten. (Veni Creator: is een kerkelijke Pinksterhymne voor bijzondere gebeurtenissen. (Einde)

Door Gerrie G.Driessen

Foto. Op 19 juli 1953 wordt het dorp weer bezocht door een Doorluchtige Hoogwaardigheid. Het betreft de Franse bisschop Monseigneur Chassaig-ne. Pontificaal gekleed

schrijdt hij over de Dorpsstraat, zijn lange cape wordt als een sluier achter hem aan gedragen. (Zie verder de uitgave over Groesbeeks Rijke Roomse leven blz. 249-254.)

Uit het verleden...

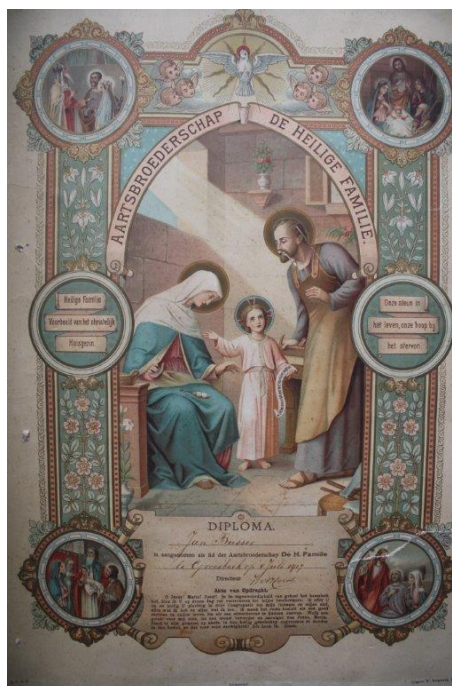
UIT DE PERIODE VAN HET RIJKE ROOMSE LEVEN:

Aartsbroederschap De Heilige Familie

Tot in 1951 hier het Broederschap O.L.Vrouw van Kevelaer werd opgericht, waren de meeste dorpelingen lid van het Aartsbroederschap de H. Familie. (Het eerstgenoemde Broederschap telde in 1951 liefst 1132 leden.)

De Heilige Familie moest in de parochie het godsdienstig leven en de vorming van het Christelijk huisgezin stimuleren. Dit alles naar het voorbeeld van de Heilige Familie van Nazareth.

Oorspronkelijk was de H. Familie vooral bedoeld voor de gezinnen uit lagere maatschappelijke klassen: de dagloners, kleine ambachtslieden, landarbeiders en kleine boeren. Te Groesbeek echter waren ook families uit de 'burgerij' aangesloten. Na lid te zijn geworden werd een op naam staande oorkonde uitgereikt, een zogenaamd Diploma. Het hier afgebeelde is op 8 juni 1917 overhandigd aan Jan Busser, 16 jaar oud en woonachtig op de Lage Horst. De eveneens van de Horst afkomstige Jan Eikholt schrijft begin 2015: *"De oorkonde is prachtig, ik heb er zelf ook een gehad, want ik ben zeker 15 jaar lid geweest. De broederschap "vergaderde" een keer in de maand in de kerk. Voor de mannen de tweede zondag in de maand, na het lof. Pastoor Van der Leeden was de Directeur en voor elke buurtschap was er een Prefect en een waarnemend Prefect benoemd. Het vergaderen bestond uit een aantal gebeden, dan meestal een "donderpreek". Er was presentielijst en als je zonder je af te melden niet aanwezig was, kreeg je de week erop de pastoor op bezoek. Hij was daar heel fel op. Aan het einde van de vergadering werd de zegen met het Allerheiligste gegeven, en daar hoorde natuurlijk een misdienaar bij".*

Door Leo Zillessen en Gerrie Driessen

Uit het verleden...

MISDIENAARS VAN DE COSMAS EN DAMIANUS KERK OMSTREEKS 1920

V.l.n.r: Piet Jacobs, Hein Driessen Jzn., Sjef Jacobs en Jan Driessen Jzn.

De ernstige gelaatsuitdrukking van de jongetjes zou wel eens te wijten kunnen zijn aan de welhaast Spartaanse geestelijke opvoeding die misdienaars genoten. Op schooldagen moesten ze na de kindermis – van half acht tot ongeveer acht uur – verschijnen op het ‘Hollands Klooster’ voor catechismusonderricht. ‘s Zondagsmiddags kregen ze bijbelschool, al naar gelang de leeftijd van twee tot drie of van twee tot vier uur. De jongens die gevraagd werd om misdienaar te worden moesten nog veel meer tijd in de kerk doorbrengen. Nog in de jaren vijftig werden er op zon – en feestdagen vier missen opgedragen, om half 7, kwart voor 8, om 9 uur en kwart over 10 de Hoogmis. Vervolgens om 3 uur het Lof. Voor het dienen van de ‘vroegmis’ moesten ze dus om 6 uur opstaan. Op werkdagen pas om half 7, de eerste mis begon dan om 7 uur, de tweede om kwart voor 8 en de derde om half 9, zodat de misdienaars wel eens te laat op school kwamen. Koster en organist in die tijd was Everhardus ‘Gerrit’ Jacobs, hij had zes zonen die waarschijnlijk allemaal misdienaar zijn geweest. Op deze foto zien we er twee, de in 1907 geboren Piet en de in 1908 geboren Sjef. Piet was muzikaal aangelegd, hij mocht naar Utrecht om daar drie jaren lang de kerkmuziekschool te bezoeken. Hij ontpopte zich tot een bekwaam organist, al in 1928 zat hij achter het orgel. Ruim vijftig jaar bespeelde hij het instrument, waarvoor hij in 1978 geëerd werd met de pauselijke onderscheiding ‘Pro Ecclesia et Pontifice’.

Door Gerrie G. Driessen